

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

Редакторъ-основатель: † Антонъ Борлаковъ

Редакторъ: Цвѣтко Петковъ

Редакционенъ комитетъ:

Д-ръ Б. Шановъ, Василь Шарковъ, Петъръ х. Сотировъ, Тод. Д. Позински, Атанасъ Чешмеджиевъ, Андрей Цвѣтковъ, Генчо Червенковъ, Методий Христовъ, Денчо П. Нанковъ.

ГОД. XVIII.

КНИГА VIII.

ТАЗИ КНИЖКА СЪДЪРЖА:

	Стр.
1. Ив. Петковъ — Културно-образователното значение на археологическите сбирки при нар. у-ща	1
2. Василъ Шарковъ — Грижи за езика ни	7
3. Т. Д. Лозински — Видове преговоръ	9
4. П. х. Сотировъ — Да съставятъ ли децата задачи	12
5. Ив. Петковъ — Ломъ — Беседа следъ педагогическа ревизия	17
6. Д-ръ М. Ивановъ — Детски лѣтовища	21
7. Д-ръ Н. Станчевъ — Какъ да заякчимъ здравето на децата презъ лѣтната ваканция	24
8. Манолъ Чолевъ — Разпредѣление на материала по български езикъ за прогимназиите	30
9. Цвѣтко Петковъ — Конкретна работа по гражданско учение	35
10. Денчо П. Нанковъ — Крайгодишна беседа въ първо отдѣление	41
11. М. Христовъ — Две думи за беседата	44
12. † Гина Платнарова — Крайгодишна беседа съ учениците ми отъ I отд. презъ учебната 1938-39 г.	47
13. П. Т. Тимневски — Съкращаване и премѣстване на учителите	49
14. Дени Христовъ — Преговоръ по природознание	52
15. М-мъ Съокле-Риу — За организация на новите училища въ Франция	53
16. Георги Димитровъ — Пѣсни	60
17. Разни съобщения	62
18. Книжнина	62

ЗАПИСВАТЪ СЕ АБОНАТИ НА „ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА“

Одобрено отъ М-вото Н. П. за училищните библиотеки съ наредба № 9925 отъ 11 априлъ 1921 г. и за народните читалища съ заповѣдъ № 2564 отъ 19 августъ 1931 г.

Сътрудници:

Александъръ Цаневъ	Иванъ Гължбовъ
Аспарухъ Крайчевъ	Т. Андреевъ
Бочо Шейтановъ	Колю Владимировъ
Бочо Бочевъ	Константинъ Зидаровъ — музикаленъ писателъ.
Борисъ Тричковъ	Михаилъ Николовъ
Василъ п. Нешевъ	Гунчо Гунчевъ — доцентъ
Вѣра Начева Петкова	Георги Караивановъ — глав. инсп. отъ Министерството на нар. просв.
Вълко Вълкановъ	Георги Костакевъ
Генчо Д. Пиръвъ — асистентъ	Георги Русиновъ
Дим. Ник. Осининъ	Георги Симеоновъ
Иванъ Георгиевъ	Георги Димитровъ — бившъ гл. инспекторъ по музика въ Полша
Иванъ Петковъ	
Ив. Вълчановъ — глав. инспекторъ отъ Министерството на нар. просв.	

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

ОСНОВАТЕЛЪ: † АНТ. БОРЛАКОВЪ. РЕДАКТОРЪ: ЦВ. ПЕТКОВЪ

Ив. Петковъ — Долна Кремена

Културно-образователното значение на археологическият сборки при народните училища.

Само знанието добито по пътя на психо-физическото усилие е знание ясно и надеждно, ни казва съвременната педагогика.

Това е елементарна истина, ще ни се отговори, известна и на децата днесъ, когато ние провеждаме въ нашето училище принципът и методитъ на тая педагогика — активност, нагледност и самодейност.

Уви! самоизмама твърде дълбоко заседнала въ съзнанието на много учители. А действителността често е повече отъ тѣжна. Работата ни въ нашето народно училище наподобява работата на работникъ, който желае да пробие пътъ съ сѣчивата на дѣда Адама. Нито по-вече, нито по-малко.

Въ него днесъ цари вербализмъ, който вледенява и най-разгорещенитъ детски души, които идатъ съ огромна първична жажда да упознаятъ единъ неизвестенъ за тѣхъ свѣтъ, да придобиятъ непозната за тѣхъ сила.

Нека се спремъ за сега на историята въ нашето основно училище. Една областъ въ която, днесъ поне, разполагаме съ много оскъдни срѣдства, за да представимъ ясно картината на разнитъ епохи отъ живота на човѣка. Нека отминемъ за сега и въпроса за обективнитъ причини на това положение. Ще отбележимъ, че и онова, което бихме могли да създадемъ като условие, та наистина да имаме *самодейност, активност и нагледност* при обучението, та тия думи да не оставатъ само украшение на декларациитъ ни по педагогическитъ конференции, ние и него не сме създали. Може би и това положение си има своето обяснение, но фактътъ е неоспоримъ. Дори за онзи отдѣлъ отъ историята, който ни предлага най-голѣми възможности за приложение на горнитъ принципи и съответнитъ на тѣхъ методи — предисторическата епоха, — дори и за нея при нашето народно училище не е направено нищо. А страната ни е така богата съ материали почти отъ всички културни епохи. Остава само, както се рекло, да посегнемъ,

за да ги съберемъ. Пъкъ една археологическа сбирка освенъ непосредственото си образователно значение има и друго, по-широко, културно.

Въ какво, прочее, се състои то?

Нека се спремъ на първото — образователното значение.

Историята борави съ областъ, въ която, както отбелязахме, средствата за непосредствено въздействие върху учениковото съзнание сж почти нищожни. И колкото по-надире отиваме въ човѣшката история, толкова по-трудно става въстановяването картината на човѣшкия животъ. И най-низкото стъпало отъ развитието на човѣшкия животъ е и най-трудно за освѣтляване, що се отнася до подробноститѣ и вътрешната страна, така да се каже, на живота на нашия далеченъ прадѣдо. Затова пъкъ външната, материалната страна на този дѣлъ отъ пжтя, по който човѣкътъ е дошелъ до днешното си състояние, ни предлага голѣмо изобилие отъ останки. Тия останки сж съвсемъ ясни и конкретни знаци върху огромната книга на майката земя, по които ясно можемъ да разгадаемъ загадката за миналото на човѣка.

И нашата земя е просто осѣяна съ тѣзи останки на предисторическия човѣкъ. Ние трѣбва широко да използваме това обилие при нашето обучение по предисторията, та следъ това и за историческиятъ епохи на човѣка, живѣлъ върху нашата земя.

Съ часове могатъ да се разказватъ епизоди изъ живота на първобитния човѣкъ, може да се призове на помощъ най-богатата фантазия при описанието на похода за ловъ на диви животни, съ помощта на каменни бродви и копия съ кремъчни остриета, погледитѣ на децата ще си останатъ тжпо равнодушни, а тѣхнитѣ разкази за тѣзи събития ще *носятъ всички белези на усилие да се запомни нѣщо, което е непонятно за тѣхъ, да се изкаже мисль върху нѣщо, което не буди никакви представи въ съзнанието имъ.* Но покаже ли имъ се какъвто и да било предметъ — кремъченъ ножъ, каменна бродва, хромелъ, глинени чирепи, стрели и т. н., веднага настѣпва пълно оживяване. Започва оживено разискване по поводъ на предмета, размѣна на спомени за намѣрени и видени подобни предмети, съобщаване находища съ подобни предмети. Съ една речъ пробужда се онова, което е предварителното условие при образователния процесъ — *интересътъ.*

На следующиятъ пжтъ децата ще донесатъ непременно нѣкое камъче, което най-често ще бжде най-обикновено камъче, но това е безъ значение за процеса на обучението и овладяването на знанието, т. е. за процеса на развитието на детето. Това само ясно ще ни посочи, колко далечъ сме отъ истинското знание, дори тогава, когато детето ще повтори механически предъ насъ нѣколко съ усилие запомнени фрази. Усвояването на нови знания е въ сжщото време усвояване на нови понятия съ надеждното имъ разграничаване, различаване отъ стари такива. Грѣшката, която децата ще направятъ при опита имъ да *приложатъ знанията си* е отъ сжществено значение за учителя. Това ще го улесни още единъ пжтъ по-ясно и по-конкретно да изтъкне разликата между обра-

ботвания от ръката на примитивния човек камък и този изглаждан от силите на природата.

Ако пък учителът отиде на дадено находище, което децата непременно сами ще му посочат, като извърши с тях заедно и разкопване на почвата в това находище, можем да бждем сигурни, че оная вадичка, която е необходима, та потокът от нови подобни данни да не се разпръсва, ще бжде дълбоко изрита.

Докато в детето не се появи нуждата да задава въпроси, до тогава нека се знае, че всички опити да се натъпкват знания в съзнанието му сж напразни. След интереса към даден предмет на устният на детето застава въпросът. Не успем ли да го задържим там усилията ни сж напразни. Едно обявяване, че ще се отиде до дадено място, че ще се направят разкопки, предизвиква истинско избухване на *радост и въздушевление*. А това е основния белег, че нашите усилия не отиват на вѣтъра. Ние сега сме се осигурили с интерес и безбройни въпроси, които ще ни бждат зададени. А то значи, че ние добиваме пълна възможност да разясним, осветлим напълно въпроса, който ни занимава.

Излетът и разкопките, които ще се предприемат, дават съвършено нови условия, при които ние едва ли бихме могли да познаем уилит физиономии увиснали надъ чина. Тук наблюдаелното око на учителя ще има пълната възможност да види наистина образа на тия, които чакат само неговата подкрепваща дѣсница и ободряващ глас, за да вървят нагоре. В непринудената ревност през време на разкопките, проявена дори и от ония, които в клас сж получили прозвището „непоправими размирници на класа и разѣяници“, учителът ще има възможност да изправи своята мѣрка за възможностите, които крие в себе си всѣко дете. Тук на самото място на едно находище с останки от предисторическо време или от по-ново време, има онова разнообразие от предмети, които създават разнообразието на условията, необходими за усвояването на едно ново понятие, подобни на разнообразието на срѣдата, в която детето прекарва в доучилищната си възраст, през която възраст то се ориентира в единъ огроменъ, непознатъ за него свѣтъ и което му струва огромна нервна работа. Тамъ ще се намѣри: яма за сметъ, огнище, дребно начупени кости, множество глинени чирепи, множество кремъчни кжсове. Всичко това в съвкупност дава възможност да се създаде ясна картина за човѣшкото същество, живѣло тамъ и служило си с каменните сѣчива.

Докато в класната стая всичко се свършва с „това е така“, при разкопките детето не е само зритель на една почти нѣма сцена, а най-деенъ неинъ участник. Тукъ то има възможност да заобиколи, така да се каже, предмета от всички страни и да поиска разяснение за онова, което му се вижда неясно.

И за да не настояваме повече върху тази точка нека приведемъ следния фактъ.

Бихме ли могли да си представимъ развитието на човѣшкото същество безъ усилието, което то извършва, за да овладѣе и

упознае окръжаващия го святъ? Разбира се, не! То би значило да се учи детето да ходи безъ да се изправя и предвижда краката отъ страхъ... да не падне и се нарани. Чрезъ действието детето се развива физически и духовно. То никога не се задоволява съ голото — „ето това е така“. Видимото примирение съ него е вече явенъ знакъ, че то не го занимава и че развитието на детето е въ опасностъ.

Ето, наблюдавамъ две и половина годишния Ч. Съ тежъкъ бронзовъ тълчокъ отъ хаванъ, се опитва да счупи единъ орѣхъ. Безброй замахвания направи, безъ да успѣе. Тежестъта на чука и формата на орѣха прѣчи за това.

Взехъ чука отъ ржцетъ му, счупихъ орѣха и му дадохъ очистиенитъ ядки. Той захвърли ядкитъ и се тръшна на земята въ неудържимъ плачъ. Успокои се чакъ когато му дадохъ новъ орѣхъ и го убедихъ, че него той може да си го счупи самъ. И нужно бѣ да се види радостното му възклицание и сияещето му лице, когато той най-сетне успѣ да счупи орѣха, за да се разбере ясно кое е сжщественото за детето.

Една археологическа сбирка образувана при непосредственото участие на децата дава всички възможности да се постигне освенъ непосредствената целъ — усвояването на дадено количество знания — да се задоволи и една отъ основнитъ нужди на детето — *психофизическата дейностъ*.

Казахме, че една сбирка има и културно значение. Да видимъ въ какво се състои то.

Съответно на жизнения си и исторически опитъ, човѣчеството дава, по-правилно или не, обяснения на разнообразнитъ явления, които го забикалятъ. Едно отъ тия явления, които той най-късно е успѣлъ да разгадае, е самиятъ той, наредъ съ безкрайното разнообразие на животинския миръ. И тукъ правилната насока му е дадена отъ историята и по-специално отъ археологията, която съ даннитъ, които набира и правилното имъ освѣтление, туря предѣлъ на единъ святъ съ отдавна отживѣли идеи и единъ другъ, въ който новитъ идеи отдавна сж проникнали и въ най-затуленитъ му кѣтчета.

„Заблужденията свършватъ тамъ откъдето историята ни поднася своя факелъ“, — ни казва Ренанъ.

Та нима нашата съвременна история не започна съ безпрегнционната „История славянобългарская“ на Паисия? Тя бѣ скромна, но съдържа *достатъчно данни*, отъ които накърненото народностно честолюбие ще изработи мощно оржие за своята защита. Не бѣ много отдавна, едва единъ вѣкъ се е миналъ, откакто човѣчеството разпрѣсна окончателно мрака, който покриваше неговото далечно минало. И тоя мракъ се разкѣса отъ момента отъ когато въ 1835 год. французинътъ Буше де Пертъ даде правилно обяснение на „грѣмотевичнитъ стрели“ — каменнитъ брадви, кремъчни ножове и остриета за копия и стрели — намирани, заедно съ останкитъ на мамута и носорога, въ долината на Сомма, като останки отъ далечния прадѣдо на човѣка, който е живѣлъ едновременно съ тия животни.

Въ свѣтлината на тия данни и обяснението имъ, много понятия тачени като свещенни и абсолютни истини рухвватъ. Заедно съ тѣхъ и много предразсѣдъци, които свързватъ човѣшката мисль, умиратъ като ударена въ корена фиданка. И ако днесъ, при небивалия устремъ на техническия прогресъ е невъзможно вече да се чуе по адресъ на Галилеевцитѣ и Гутенберговцитѣ: „Смъртъ, смъртъ на сатаната“ (Вазовъ), то все пакъ множеството отъ нашия народъ живѣе съ предразсѣдъцитѣ отъ времето на инквизицията.

И макаръ че вѣкътъ, който се изтрѣгва отъ гърдитѣ на това множество и да нѣма онова значение, което е ималъ нѣкога, то не сж малки практическитѣ неудобства отъ наличността на тия предразсѣдъци. Ония, които сж въ непосредственъ допиръ съ нашия народъ и сж се опитвали да популяризиратъ срѣдъ него известни културни придобивки, знаятъ добре, какъ той реагира.

Следниятъ фактъ добре илюстрира положението. Бѣше преди десетина години, по време на истинския походъ за ускорено въвеждане машината въ нашето земеделско стопанство.

Обявенъ бѣше день на култиватора. Въ селото ни дойде познатъ агрономъ да проведе агитацията. Целта бѣше не само да се поговори за култиватора, но и да набератъ желаещи да си го доставятъ. Имаха доста преживѣлици презъ време на аналогични беседи, и не само въ нашето село, а и въ съседнитѣ, та, за всѣки случай, се въоръжиха съ една каменна брадва.

Повече отъ два часа се аргументирва г-нъ агрономътъ, за достоинства на култиватора и ползата отъ него за зем. стопанство. Накрай направи апелъ да се „запишатъ ония, които могатъ да си го доставятъ“. И чакаше да пристѣпятъ желаещитѣ да се запишатъ. Но той не чу изявление за доставка на култиватори, а подобни обвинения, отъ единъ селянинъ:

— Култиватори ли, сѣячки ли, подривачи ли? Не, нѣма да се роди каквото и да правите! Не ще измамите Бога да ви дава повече плодородие, безъ да вѣрвате въ него!

Не виждате ли, че Богъ дигна плодородието си и то заради васъ ученигѣ. Тато нѣкога орѣше съ сохата, но коша му бѣше пълень, но той вѣрваше у Бога, а вие не вѣрвате. Не вѣрвате, и искате да го измамите съ плугове, брани, сѣячки, но не ще го измамите.

Свърши той и трѣгна да си вѣрви, а следъ него се надигна и цѣлата аудитория отъ 50—60 души.

Това бѣха думи, които чувахъ за трети пжтъ, отъ селянитѣ въ три различни села. Пригответъ за това, изкарахъ на линия каменната брадва. Кратката история на земледѣлската техника отъ дървения прѣтъ, съ който се поразравя само рохкавата прѣстъ, за да се хвърлятъ семената, до дървеното рало, съ желѣзния ралникъ, съ което „бащата орѣлъ“, въ промѣнитѣ на която, явно, дѣдо Господъ не е намиралъ нищо противно на неговитѣ наредби; каменната брадва, която бѣ въ ржцетѣ ми, замѣнена съ желѣзната, както и всички промѣни, които бѣха станали отъ петдесетъ години въ нашия животъ, и то предъ очитѣ на мнозина, които

знаят добре какво е било преди това мнението на мнозинството от слушателите, които пакъ насъдаха.

Резултатъ — двама се записаха да си доставятъ култиваторъ.

А при това въ тая аудитория значителенъ брой бѣха млади хора, завършили и прогимназия. Заговорихъ съ нѣкои отъ тѣхъ, „какъ се оставятъ да ги подвеждатъ, поне тѣхъ, завършилите прогимназия, съ такива несериозни доводи, „че Богъ се гнѣви на опита на ученитъ да модернизиратъ земеделіето ни“? „Та нима спонимъ нѣщо отъ онова, което сме учили? Спомнямъ си, че въ една отъ историите се разказваше за каменни чукове, но такава каквато ти ни показвашъ, не сме виждали“, — отговори ми единъ отъ тия млади хора.

А това е огромното мнозинство отъ нашето селско население, което остава съ основното си образование. Съ знанията придобити тукъ, то ще трѣбва да възприема и осъществява въ своето стопанство придобивките на модерната наука! Въ основното училище се набелязватъ основните линии на ония пжтища, по които специалистите ще ги прокаратъ, за да може да се пустне по тѣхъ модерната кола на съвременния животъ. Какво ще правятъ тия специалисти, ако не намѣрятъ никакви следи?

Народното училище, което е срѣдището на всѣка културна проява въ нашето село трѣбва да има добре уредена музейна сбирка, въ подходящо музейно шкафче и на видно мѣсто, та да бжде всѣкидневно подъ погледа не само на учениците, но и на всѣки възрастенъ, който влиза по каквато и да било работа въ училището.

Първата музейна сбирка, която уредихъ при едно училище даде като резултатъ спонтанно образуването на кръжокъ за събиране на старини, който си постави за амбиция, наредъ съ училищната сбирка да образува и друга „само за себе си“, вънъ отъ училището. Колко случаи може да посочи нашето народно училище, въ които неговите възпитаници да сж си поставили нѣкаква научна целъ за постигане, като резултатъ на стимулите получени именно въ него?

За да имаме наистина сбирки при народните училища, които могатъ да се превърнатъ въ истински млади музеи, необходимо е контролните органи — инспекторите — наистина да имъ отдаватъ значение и при ревизиите си да се осведомяватъ за тѣхъ. Това осведомяване да не носи печата на тягостно административно задължение, което леко се долавя отъ учителите. Заключение отъ такова отношение на инспектора къмъ сбирките е, че тѣ сж нѣщо маловажно, второстепенно, за което не бива да се хаби трудъ и време. Учителите, които би положилъ трудъ да събере подобна сбирка сжщо трѣбва да получи дължимото внимание за неговия трудъ. Това ще стимулира работата къмъ разширение и усъвършенстване, на този учител. (За отношенията на нѣкои инспектори къмъ подобна работа могатъ да се съобщатъ любопитни данни, които твърде добре илюстриратъ вербализма на нашето училище. Надѣваме се да стане по-нататъкъ).

За да послужи наистина, при работата на учителите, музей-

ната сбирка трѣбва непременно да бѣде подредена въ шкафче — витрина. Предметитѣ трѣбва да бѣдат подредени подобно на тѣзи въ музея и обяснени съ съответнитѣ надписи. Въ специална „инвентарна тетрадка“ се прави подробенъ описъ на предметитѣ: какво представляватъ, кѣде и отъ кого сѣ намѣрени. Тази тетрадка я води ученикъ „заведующъ сбирката“. Единъ списъкъ на намѣренитѣ предмети съ имената на намѣрилитѣ ги се закачва на видно мѣсто. Това действува много насърчително за събиране на предмети. При удобни случаи сбирката се показва на възрастнитѣ, като имъ се даватъ нѣкои указания за събиране предмети.

Василъ Шарновъ

Грижи за езика ни

Какъвъ погледъ трѣбва да имаме върху родния езикъ? Какво трѣбва да бѣде нашето отношение днесъ къмъ него? Ето, наистина, навременни въпроси, които днесъ придобиватъ особена тежестъ, когато всички ние, работницитѣ въ областта на родната култура, желаемъ да разгънемъ творческитѣ сили на нашата народностъ.

Застанемъ ли на тази основа, българскиятъ езикъ се осѣнява предъ нашето съзнание въ следния видъ:

Сегашниятъ говоримъ народенъ езикъ, къмъ който неразривно е свързанъ и книжовниятъ, защото се кърми непрестанно отъ него, представлява едно цѣло — плодъ на едно историческо развитие.

Схванатъ въ своята сжщностъ българскиятъ езикъ е дѣло на колективния духъ на миналитѣ наши поколѣния, въ който ние днесъ откриваме бележитѣ на това минало. Условиата на живота — географски и политически, — при които сѣ живѣли българскитѣ славяни на Балканитѣ, както и особеннитѣ отношения къмъ тѣхъ на българитѣ, свойствени на тѣхната раса и племениенъ духъ, сѣ създали отлики въ езика имъ, промѣни въ звуковетѣ и формитѣ, които днесъ сѣ характерни за българския езикъ. По тия типични черти днесъ българския езикъ се различава отъ близкитѣ нему славянски езици — сръбския и руския.

Освенъ типичнитѣ особености на езика ни, по които той се отличава, за насъ той представлява едно духовно богатство на нацията, изразено въ словото, въ което е съхраненъ особенитѣ български свѣтогледъ, единъ дълговремененъ опитъ на народа и едно самочувствие за единъ дълъгъ периодъ на сжществуване.

Като творба на народния духъ езикътъ е здраво свързанъ съ народността. Той е и съединителната верига между поколѣнията отъ нацията, защото ги свързва здраво помежду, като се унаследява и се усъвършенствува съ напредъка на всѣко грядущо поколѣние. Езикътъ е толкова зависимъ отъ народността, че напредва ли народността, възвишенъ ли е духътъ, напредва и обогатява се и езикътъ отъ думи и форми; угнетенъ

ли е духа — езикътъ става анемиченъ, обеднява и губи отъ своя чаръ и изразитостъ.

Народътъ, който цени могъщата сила на езика, е здраво привързанъ къмъ него, защото той съдържа всички живителни елементи на нацията. Тукъ е силата и мощта на родния езикъ, който има омаята да свързва членоветъ на племето въ едно народностно начало, близко и съкровенно за тѣхъ, да ги затрогва, увеличи и обединява. По тая причина езикътъ ни отбелязва и границитъ на българското племе на полуострова: кждето се чува българска речъ, тамъ живѣе българинътъ.

Книжовниятъ езикъ, който се стреми да живѣе самостоенъ животъ, въпрѣки всичко е здраво привързанъ къмъ говоримия, защото последниятъ го кърми, подхранва, а съ това усъвършенствува откъмъ форми и речникъ.

При такова освѣтление на езика, като носителъ на народостни елементи, днесъ той придобива голѣма цена, когато димъ тѣзи елементи за народостна българска култура, за да откриемъ този духъ проявенъ въ българското слово.

Отъ тукъ произлизатъ наистина задължения, грижи, които трѣбва да се проведатъ днесъ съ нуждната настойчивостъ и старание. Преди всичко, имаме задължението да възпитаваме у младото поколѣние едно правилно отношение къмъ езика ни, въ основата на което трѣбва да легне едно задълбочаване въ езика, каквото сега, по една или друга причина липсува. Граматиката му въ своя ширъ и дълбочина трѣбва да бжде застѣпена съ нуждната сериозностъ; тя не трѣбва да бжде сподавена въ нашето отношение, прочее, отъ стилнитъ езикови форми, както днесъ става. За горното е необходимо една единствена българска граматика, която да разреши много спорни въпроси у нея, да уеднакви гледищата, да приеме едни наименования на формитъ отъ езика. Трѣбва ли да се изтъква тукъ, какво разнообразие съществува въ учебнитъ граматики? Правилното отношение къмъ граматиката ще трѣбва да създаде една научна основа и на сегашния правописъ, отъ която той се нуждае. Какъ и кой ще създаде наистина тази единствена строго научна българска граматика, кой ще бди за нейното прилагане? Ето една голѣма задача. Вече броимъ надъ 60 години свободенъ животъ, а пъленъ речникъ — словарь още нѣмаме, кждето да е събрано словното богатство на българския народъ. Наистина имало е инициативи въ това направление, но работата е била изоставена на срѣдъ пжтъ.

Се пакъ се полагатъ грижи сега за чистота на книжовния езикъ: чуждитѣ съ старание се преследватъ, както и чуждитѣ обрати за изразъ. Отъ тази отбрана на езика ще спечели последниятъ, въ който ще нахлуе живата творческа народна речъ.

Прочее, време е българскитъ филолози да си кажатъ думата по повдигнатитъ въпроси. Като се издигне езика и граматиката му на нуждната висота ще се изиде единъ отъ най-здравитѣ устои на народостната култура, отъ която се нуждаемъ днесъ, както бѣ презъ епохата на нашето възраждане.

Т. Д. Лозински

Видове преговоръ

(Продължение отъ кн. 7)

Срочни преговори. Както знаемъ, при срочнитѣ преговори се касае до прегледи на словесна материя отъ редица методически единици. Тия прегледи и общиятъ преговоръ въ края на учебната година сж необходими за обобщаване, систематизиране на същественото отъ ученото, за създаване въ съзнанието на ученика строй на единство отъ знания изъ отдѣлни научни области и отъ тѣхъ единна, чиста отъ противоречия, система на познанието, която трѣбва да стане убеждение, свѣтогледъ и вѣрую на подрастващия. За тоя свѣтогледъ, за това вѣрую, първоначалното училище може да работи най-лесно, защото тукъ съ ученицитѣ работи единъ учителъ. Тукъ, обаче, позече, както вече казахме, има значение внушението на учителя, което трѣбва да се намѣси за създаване на едно постоянно настроение, една вѣра въ идеята за Родината и като основа за по-нататъшни убеждения и свѣтогледъ. Това внушение продължава да действа и въ по-горнитѣ две степени училище, но то тукъ отстъпва, макаръ и не напълно, мѣсто на убеждението въ истинитѣ за свѣтъ и Родина. Казахме по-горе, че въ прогимназията и гимназията трѣбва за единството на мислитѣ, убеждението, да се грижи учителътъ, който обединява истинитѣ отъ отдѣлнитѣ науки въ една обща наука за живота на свѣта и обществото, въ срѣдата на които се издига олтарътъ на страната ни. Нека видимъ какви срочни и какъвъ общъ годишенъ преговоръ можемъ и трѣбва да имаме. Презъ годината ние преговаряме, правимъ прегледи на всѣка група отъ частични знания, които образуватъ по връзка едно цѣло.

Родна география (въ основното училище). Така напр. учили по родна география за частитѣ отъ ландшафта Черно-морско крайбрежие, което включва учебни единици за Варненско и Бургаско, ние преговаряме въ единъ часъ цѣлия материалъ, за да създадемъ цѣлостна представа за нашето Черноморие и неговото значение въ живота на България. Сжщото правимъ и съ другитѣ ландшафти на България. Като разглеждаме всички ландшафти поотдѣлно, ние минаваме къмъ общъ прегледъ на цѣлата страна. Тия прегледи ставатъ съ плановѣтъ — скици, които класътъ има вече подъ ръка и при нагледни срѣдства, които сме използвали по-рано. Прегледътъ се води отъ учителя и се установява единство въ знанието на цѣлата страна, изяснява се зависимостта на живота и създадената култура отъ топографскитѣ условия: климатъ, почва и напояване на страната. Общиятъ прегледъ на България е даденъ въ програмата за IV отдѣление. За прегледъ въ програмитѣ за прогимназията, било въ старата, било въ новата, не се говори, понеже това е въпросъ на методъ. Следъ като минемъ поробейнитѣ крайща отъ нашата родина, правимъ общъ прегледъ за тѣхъ, а сжщо свързваме въ едно цѣло територията на държавата ни съ тая на всички поробени български земи. Въ IV

отдѣление като разгледаме географията на нашитѣ съседи на Балканския полуостровъ, разглеждаме ги общо, сравнително съ България; а въ III класъ раздѣляме цѣлия полуостровъ на климатически области и така ги разглеждаме, а следъ това и цѣлия Балкански полуостровъ съ заобикалящитѣ го морета, като югоизточна частъ на Европа. Тукъ му е мѣстото да спомена, че за нашитѣ съседи трѣбва да дадемъ по-пълни познания, а за Турция и Ромъния, които заематъ малки части отъ Балканския полуостровъ, трѣбва да дадемъ представа за цѣлитѣ държави, за да иматъ ученицитѣ вѣрно познание за тия наши съседи. Тогава можемъ да говоримъ за сравнителенъ прегледъ на България съ соседитѣ ни, както въ IV отдѣление, така и въ III класъ. За да познаваме себе си, собствената ни страна, трѣбва да познаваме съседи и по-далечни, съ които сме въ зависимостъ.

История. Историята въ първоначалното училище по програма се предвижда да се вземе на епизоди — по-крупни моменти, като събитията се разглеждатъ въ свръзка съ личноститѣ, които сж стояли въ срѣдата имъ. Ще правимъ прегледи по епохи въ историята ни. Тѣ сж 15 преговорни методически единици; въ първоначалното училище се падатъ кое на III, кое на IV отдѣление. Сжщо тѣй тѣ се разпредѣлятъ и въ прогимназията между II и III класъ. Въ зависимостъ отъ взетата материя до крайсрочнитѣ преговори, ще се взематъ въ преговора и съответнитѣ цѣли епохи отъ историята ни. Въ IV отдѣление трѣбва да се направи общъ прегледъ на цѣлата ни история, понеже ученикътъ тукъ трѣбва да има идея за цѣлия ни исторически животъ. Следъ това трѣбва да имаме сравнителенъ прегледъ на тритѣ царства, епохитѣ на робството, сравнително разглеждане на епохитѣ на възходъ и упадъкъ въ свръзка и въ зависимостъ отъ историческитѣ личности, чиято характеристика (на царетѣ и дейцитѣ — наши будители) сжщо трѣбва да се направи. Като една методическа единица за IV отдѣление трѣбва да бжде „поуки отъ старата ни и новата истории“, сжщитѣ поуки трѣбва да се застѣпятъ и въ прогимназията при съответно вдълбочаване. Поукитѣ — изводи за прогимназията ще иматъ предвидъ и историята на европейскитѣ народи, която се застѣпва тукъ, и отъ която се обуславя отчасти нашата история. Съ тоя прегледъ и изводи нашиятъ III класникъ трѣбва да си създаде вѣренъ погледъ върху нашето минало и познавайки отъ друга страна и географията на България и тая на свѣта, ще трѣбва да има вѣрата и убеждението въ доброто бждеще на България, въ нейния възходъ въ култура и благоденствие. Тукъ трѣбва да прибавимъ сравнителенъ прегледъ на гражданско учение, въроучение и нравоучението, които запознаватъ ученика съ гражданскитѣ, политически, религиозни и нравствени понятия, права и задължения на българина.

Природознание — естествена история. Материята по природознание се изучава по природни картини, общекжития, били тѣ естествени или изкуствени, за да може при такава групировка на природнитѣ обекти и явления да се доловятъ биологическитѣ истини — закони. Всѣка природна картина се разглежда и по се-

зони. Щомъ като сме разгледали живота въ полето наесень, на-
примѣръ, ние правимъ прегледъ на тоя животъ по плановѣтъ —
скици. Така постъпваме съ картинитѣ за зеленчуковата и овощна
градина, кжщата и двора, гората, край рѣката, блатото или мо-
реото. Сжщитѣ прегледи правимъ за тия картини презъ зимата,
презъ пролѣтъта и презъ лѣтото. Следъ това, обаче, въ общия
преговоръ ние правимъ прегледъ на живота въ една картина или
общеежитие презъ всички сезони, на втората картина пакъ сжщото
и т. н. и като минемъ тия прегледи, тогава пъкъ минаваме къмъ
систематизиране природни твари, като напимѣръ, по начина на
живота имъ, по условията на живота и т. н. Така ние разглеждаме
животнитѣ — звѣрове, грабливи птици, гризачи и т. н., за да
дойдемъ до по-голѣма яснота относно биологическитѣ положения,
които сме установили при разглеждане на отдѣлни обекти. Тия
биологични положения (закони) се стремимъ ученицитѣ да схва-
натъ, доколкото това може да се подаде на детската мисль въ
основното училище. Това трѣбва да правимъ, защото имаме цель
да изработимъ вѣренъ, наученъ възгледъ на нашитѣ ученици от-
носно природата и живота въ нея, както чрезъ историята на на-
родитѣ пъкъ трѣбва да изработимъ сжщо такъвъ възгледъ за
обществата. Впрочемъ, въ природознанието ние сжщо имаме слу-
чай да разглеждаме организирани общества, както тия на пчелитѣ,
мравкитѣ и т. н. Ще повтора: въ основното училище ние пола-
гаме основитѣ на научния свѣтогледъ за природата и човѣшкото
общество, но само основитѣ, чрезъ разглеждане живота на расте-
ния и животни, на човѣка и човѣшкитѣ общества въ зависимостъ
отъ условията на срѣдата и при наличността на общия фактъ,
че всѣко живо сжщество иска да живѣе и се бори да се снабди
съ срѣдствата за животъ. Научниятъ свѣтогледъ като стройна си-
стема трѣбва да бжде изработенъ отъ гимназията.

Да преговаряме въ областта на езикознанието не ще рече
само въ часоветѣ по родния езикъ и само отъ учителитѣ по тоя
езикъ да се повтарятъ и упражняватъ по-рано ученитѣ материали
въ тия часове. Езикътъ е изразно срѣдство на мислитѣ и знанията
въ всѣко време, въ което учителтъ има отношение съ ученици.
Всички учители иматъ голѣмото съзнание, че служатъ на стра-
ната си и отъ тукъ на собственитѣ си интереси, като владѣятъ
родния езикъ и като работятъ върху себе си за усъвършенству-
ване на своитѣ езикови знания. Ако въ тази насока има отклонения
и нежелание у нѣкого, той не може да бжде добъръ учителъ.

Като преговоръ по четене въ класъ ще имаме: а) изразително
четене на четива по изборъ на самитѣ ученици, били тия четива
разработени въ класъ или не; б) задачи: прочитъ на съвсемъ ново
четиво за класа, дето ще целимъ самостоятелно разбиране съдържа-
нието и самостоятеленъ изразъ. По писане ще имаме прегледъ на
стилнитѣ ценности, които въ часоветѣ по четене сме могли да
установимъ и да запишемъ въ тетрадката по български езикъ,
както и задачи въ използване тия стилни богатства въ нови
съчинения по наблюдение, колективни преживявания, лично пре-
живѣно и лично творческо фантазиране въ свръзка съ разработенъ

разказъ и т. н., като следващъ или предхождащъ моментъ отъ тия въ разказа. Това бива въ края на всѣки срокъ и при общия преговоръ. Такива преговори ще имаме въ прогимназията и до-сежно стила на писателитѣ по отдѣлно и сравнително като се изтъкватъ особенитѣ форми въ немѣрената речъ, както и ценноститѣ въ мѣрената речъ.

Преговорътъ по граматика ще става следъ всѣки завършекъ на закржглена материя. Но това ще става въ форма на писмени съчинения, въ които ще търсимъ граматическитѣ форми, правописнитѣ правила, пунктуацията, която разграничава мислитѣ. Прегледи относно ученото по граматичнитѣ форми все ще имаме въ форма на разбори на готови и ученически съчинения, а сжщо така и систематично изложение на граматиката въ общия преговоръ, но тѣ не сж последната ни дума тука, а това ще бждатъ пакъ задачитѣ въ форма на едни или други писмени изложения, дето съзнателно ще се прилагатъ нормитѣ на езика.

Детето отъ обучението по езика трѣбва да дойде до убеждението, че българскиятъ езикъ е най-ценното му богатство, органъ да се разбира съ хората, да посрѣща духовнитѣ си нужди, че на него може всичко да каже, че на него сж писани най-хубавитѣ книги и че съ него то може да се гордѣе, че му е най-вѣрното оржие за защита, че българскиятъ езикъ е хубавъ и силенъ, както е хубава и благословена българската земя.

П. х. Сотировъ

Да съставятъ ли децата задачи?

Обучението по смѣтане-аритметика е нанизъ отъ решение на практически задачи или упражнения. По-голѣмо значение за детското развитие иматъ, естествено, практическитѣ задачи. Механичнитѣ задачи иматъ приложение само тамъ, гдето за заучаването на известно правило сж необходими повече упражнения.

Подъ практически задачи се разбиратъ онѣзи жизнени проблеми, които сж напоени съ известни математични отношения. Решението на тѣзи задачи се извршва като се развърже съотношението на величинитѣ и се намѣри търсения отговоръ. И понеже тѣзи решения будятъ мисълта, затова и тѣзи действия сж желани отъ децата.

Кой да съставя задачитѣ?

Явява се сега въпросъ: да черпимъ задачи отъ учебницитѣ и сборницитѣ или пъкъ да потикнемъ къмъ самодейность самитѣ деца. Какви резултати ще се получатъ при обучението зависи много отъ начина на разрешението на този въпросъ. Ако детето разбира и желае задачитѣ, има и интересъ въ класъ.

За да може правилно да разрешимъ поставения въпросъ необходимо е да вземемъ подъ съображение целта на аритметиката и исканията на живота. Щомъ трѣбва да поставимъ въ центъра на

обучението детското развитие, разбира се, ще предпочетемъ задачи съставени отъ самитѣ деца. Ако ли е необходимо да се жертвува живота заради една наука, ще работимъ повече съ готови задачи.

Въ книгата си „Изкуство да преподаваме смѣтане-аритметика азъ съмъ отдѣлилъ доста мѣсто на този въпросъ*). Съ удоволствие приехъ поканата на редакцията да разгледамъ този въпросъ и въ страницитѣ на списанието. Всѣки учителъ е необходимо много да мисли върху проблемата: детето ли да си съставя задачи, или да излизаме при обучението отъ задачи дадени въ учебницитѣ.

Цель на обучението.

Получаватъ се благодатни резултати, когато въ центъра на обучението се постави самото дете. Цель вънъ отъ детето, па била тя материална, формална или практична нѣма образователно значение. Цари интересъ, когато детето и обучението се слѣятъ въ едно цѣло.

А за да оживимъ обучението трѣбва да слѣдемъ аритметиката съ живота на детето. Ще решаваме задачи, съ които е изпълненъ живота на детето. А това искане налага ученицитѣ сами да съставятъ своитѣ задачи.

Числото е частъ отъ живота на детето. И на игрището, и у дома и всрѣдъ природата животътъ е изпълненъ съ всевъзможни числови отношения. На всѣка крачка въ живота детето се срѣща съ жизнени прояви напоени съ аритметични съотношения.

И ако искаме да оживимъ обучението трѣбва да пренесемъ този животъ въ училището. А като оставимъ детето естествено и непринудено да живѣе този животъ, ще се задоволятъ и исканията на науката. Защото всѣки животъ съдържа въ по-голѣма или по-малка степенъ и научни елементи.

Нали готвимъ детето за живота! Гдѣ въ живота има готови задачи? Действително, живота съдържа задачи, но индивида трѣбва да ги намѣри и реши.

Като оставимъ децата сами да съставятъ задачи, ние ще ги привикнемъ да виждатъ проблемитѣ въ живота. Необходимо е детето да наблюдава живота, да търси числовитѣ отношения, за да може навреме да се справи съ тѣхъ. Едно откриване и решение на жизненитѣ проблеми носи голѣми образователни резултати.

Чрезъ намиране на задачитѣ въ живота се усвѣршенствуватъ по части всички детски способности. За откриване на жизненитѣ числови отношения най-много допринася въображението. А за да може видената проблема да се излѣе въ една друга форма играе главна роль мисълта.

А една мисълъ напоена съ въображение представлява единъ сигуренъ инструментъ за приспособление на индивида въ живота. Чрезъ развитието на мисълта се събиратъ и маса знания, които

*) П. х. Сотировъ — Изкуство да преподаваме смѣтане-аритметика, цена 50 лева. Доставка се отъ автора — учителъ въ гр. Ихтиманъ.

се асимилират и стават съставна част на съзнанието. Безъ богата мисъл нѣма напредѣкъ.

Чрезъ самодейностъ къмъ независимостъ.

Животътъ се нуждае отъ самостоятелни индивиди. А самостоятелността може да се изкове само отъ самодейността. Изворитѣ на всѣка самостоятелностъ се намиратъ въ пластовеѣ на самодейността. А самодейностъ въ широкъ смисълъ на думата разбираме когато детето само вижда задачитѣ, само открива зависимоститѣ между математичнитѣ елементи и само реши така изпрѣчилата се проблема предъ него. Самостоятелно съставяне на задачитѣ и самостоятелното имъ решаване — ето такава трѣбва да бѣде методата на работа въ класъ. Само задачи въ които детето е герой иматъ значение за него. Самодейността е пълна съ сили за получаване на най-разнообразни знания. Въ процеса на самодейността числото оживява предъ детето. А когато числото се схване като частъ отъ живота се обиква и смѣтането. Самодейността позволява да се схване и общественото значение на аритметиката. Като се сблъска детето съ числовитѣ отношения вижда, че тѣ иматъ значение за обществото. А оцени ли се социалното значение на аритметичнитѣ факти, момчетата и момичетата се нахвърлятъ съ настървение на тѣхъ и влагатъ максимумъ усилия въ изпълнение на класната работа. Отъ значение е за детето и да привикне да съставя задачи. Чрезъ така проведената самодейностъ то ще израсте като самостоенъ индивидъ. Целта, която се поставя на аритметиката налага задачитѣ, които се решаватъ въ класъ да сж дѣло на самитѣ ученици.

Могатъ ли ученицитѣ да съставятъ задачи?

Едно искане може да се осъществи, ако има на лице възможнитѣ за това сили.

Има ли у детето сили за да може само да съставя задачи? Смѣтамъ, че въ живота на детето има много примѣри напоени съ една пълна самодейностъ. И при игритѣ, и при изпълнение на всѣкидневнитѣ дейности, и въ процеса на подражанията детето съставя и решава хиляди задачи. Това непринудено решение на едни или други задачи запасява детето съ много математични познания. Извършването на стопанскитѣ работи, отиването до пазара, това сж все дейности, въ основата на които лежатъ действията съ числата. Ако детето отиде въ бакалницата да купи захаръ и сапунъ — ето ви една задача, която за да се реши трѣбва да се събиратъ и изваждатъ числа. И ако поставимъ детето всрѣдъ условия, които сж богати съ математични елементи още повече ще се улесни съставянето на задачи. Въ това направление ученическитѣ кооперации и безплатнитѣ детски трапезарии сж незаменими срѣдства. Отъ опитъ азъ знамъ, че децата могатъ да съставятъ много хубави задачи.

За предпочитане сж задачитѣ които сж изживѣни отъ самитѣ деца. Такива задачи лесно се съставятъ и лесно се решаватъ. Гдето има успѣхъ тамъ се получава и напредѣкъ. За целта е необходимо да се записватъ така съставенитѣ задачи въ една тетрадка. По такъвъ начинъ ще се състави единъ сборникъ отъ

задачи. Отъ този сборникъ ще се черпятъ задачи за целитъ на обучението.

Иматъ голѣмо образователно значение и задачи съставени отъ материали взети изъ природата, училището и обществото. За целта се натоварватъ нѣколко ученици да събератъ необходимитъ сведения и да съставятъ съответнитъ задачи. Едно отиване до пазара и до бакалницата ще даде възможностъ да се съставятъ най-разнообразни задачи. Напр. предстои да се вземе дѣление на цѣли числа съ дробъ. За целта се дава задача: ученицитъ да събератъ сведения какъ става продаването на плодове на пѣтници, които минаватъ презъ близката гара. Да се съставятъ нѣколко задачи. Всѣко дете, споредъ силитъ си, изпълнява и възложената работа. Първомъ се прочитатъ задачитъ, а после се и решаватъ. И изходнитъ задачи, и задачитъ за домашна работа сж все изъ тази областъ. Ето нѣколко задачи: Иванъ купи 1 кгр. ябълки. Разпредѣли ги въ фунийки по $\frac{1}{4}$ кгр. Какво ще търсите? Купи и 2 кгр. круши. Разпредѣли ги въ кошнички по $\frac{1}{5}$ кгр. Що се пита? Георги набра 3 кгр. малини. Разпредѣли ги въ пликчета по $\frac{1}{10}$ кгр. Колко пликчета ще приготви? Купи и 4 кгр. череши. Разпредѣли ги въ фунийки по $\frac{2}{5}$ кгр. Какво ще намѣрите?

И нѣкои игри сж пълни съ материали за съставяне на интересни задачи. Играта „бакалинъ“ може да се използва за съставяне на интересни задачи. За целта се написватъ ценитъ на нѣкои хранителни продукти и едно по едно децата излизатъ и пазаруватъ това, което пожелаятъ.

И децата въ първоначалното училище, и ученицитъ въ прогимназията могатъ да съставятъ задачи. Нужно е само да се придобиятъ необходимитъ технически познания. Трѣбва да се внимава само задачата да е правдоподобна, т. е. да е възможно решението и да отговаря на действителността.

Какви трѣбва да сж изходнитъ задачи?

Увеждането на децата въ работата трѣбва да стане съ тѣхни задачи. Едно обучение дава резултати, ако е мотивирано. А за да бжде мотивирана работата трѣбва да има задоволяване на детскитъ нужди.

Дадени сж книжкитъ. Всѣко дете очаква да знае срѣдния си успѣхъ. Ето единъ богатъ изворъ за увеждане на детето въ действието дѣление.

Чрезъ задоволяване на тази нужда се създава интересъ въ класъ. Детето съ настървение се нахвърля на работата. Него едно го блазни: да узнае срѣдния си успѣхъ за срока. Предъ децата има поставено едно затруднение. Това затруднение мобилизира енергията. Мисль протича тамъ гдето има да се преодолява едно или друго препятствие. Ето защо налага се откриването на дадено аритметично правило да става чрезъ задачи съставени отъ самитъ деца. Такива задачи сж лесно разбираеми и като такива ще улеснятъ детето въ усвоението на техниката. Когато детето е герой въ задачата липсватъ задръжки и образователния процесъ гладко протича.

Мотивировката на обучението е пълна съ възможности за

усилен образователен живот. Мотивитъ сж пружинитъ, които потикватъ детето да печели победа следъ победа. Въ процеса на едно обучение, което задоволява детскитъ нужди наблюдението е широко, вътрешната преработка е пълна и изразътъ е богатъ.

Само когато се усвои дадено правило може да се решаватъ задачи отъ учебника. Сега вече техническитъ препятствия сж преодолѣни и вниманието на детето може да се съсредоточи въ развързването на аритметичнитъ възли. По трудностъ задачитъ трѣбва да отговарятъ на образователнитъ възможности на децата. Детето търси учебника само когато е усвоило добре материала въ класъ. Чрезъ чуждитъ задачи вече децата опитватъ силитъ си. И ако то успѣе да ги реши чувствува се вече като победителъ.

Но и тѣзи задачи трѣбва да бждатъ взети изъ детския животъ. Тѣ трѣбва да сж такива, че да будятъ интересъ. Но това не означава че практическитъ задачи трѣбва да сж толкова мъчни, че да могатъ да ги решатъ само 4—5 ученика. И понеже има у насъ партизани на мъчни задачи, които биха могли да се опратъ на силнитъ ученици, затова имаме и толкова слаби ученици по аритметика. Заради даровититъ деца се жертвува единъ класъ или отдѣление. Задачитъ въ учебника трѣбва да могатъ да се решатъ поне отъ $\frac{5}{6}$ отъ ученицитъ.

Въ ржцетъ на първитъ ученици въ класъ трѣбва да се дадатъ сборници. Тамъ тѣ напълно може да опитатъ своитъ сили. Такива сборници ще сж едно срѣдство за разумно използване на свободното време.

Въ класъ ще се решаватъ задачи съставени отъ самитъ деца. Съставянето на задачитъ може да е класно, групово или поединчно. И третъ вида задачи иматъ образователно значение. И ако това съставяне на задачи се подеме още отъ първо отдѣление, може да се постигнатъ отлични резултати. Ще се съставятъ задачи, които сж по силитъ на децата. Като се проведе самодейността при обучението по смѣтане ще се разшири интереса у децата и непринудено ще се заработи за развитието на детскитъ способности.

Смѣтамъ, че у ученицитъ има сили за такава една дейность. Детето по природа е творецъ. Ако оставимъ момчетата и момичетата да живѣятъ въ класоветъ, тѣ може да ни изумятъ съ способноститъ си.

Дългъ е на учителя така да организира работата си, че да може детето да се прояви като творецъ. Съставянето на задачи е едно срѣдство, за да може ученицитъ да растатъ въ класъ. Чрезъ самодейность къмъ независимостъ—е лозунга на новата педагогия.

Ив. Петковъ — Ломъ

Беседа следъ педагогическа ревизия*)

За подобрене обучението и възпитанието въ основнитѣ училища отправяме вниманието си повечето къмъ учебната материя, учебно-възпитателнитѣ методи, училищнитѣ условия и пр. Детето — ученикъ, като обектъ на учебно-възпитателната дейность — упознаване неговата тѣлесна и душевна природа — обикновено, малко спира вниманието ни. По редъ субективни и обективни причини още се плаща данъкъ на старата учебно-възпитателна дейность, чиито основи въ голѣма степенъ не произтичатъ отъ природата на детето.

Че въ учебната практика малко, дори никакъ не се грижимъ да изследваме тѣлесно и душевно ученицитѣ, можемъ да приведемъ много примѣри. 1. Ученикъ повтаря трето отдѣление. Той показва още въ началото на учебната година успѣхъ, който привлича вниманието за причинитѣ на повтарянето. Оказва се, че ученикътъ страдалъ отъ кжсогледство, незабелязано отъ миналогодишната учителка, та билъ поставенъ да седи на последния чинъ въ класната стая. Оттамъ не виждалъ много нѣща при преподаването, а и не направилъ въпросъ да бжде премѣстенъ на първия чинъ, поради което показалъ слабъ успѣхъ и останалъ да повтаря отдѣлението. 2. Въ първо отдѣление се преподава лекция по пѣние. Емоционални подготовки, изпѣване пѣсничката, анализиране текстъ и мелодия — всичко върви добре. Заучаването на пѣсничката, обаче, се извършва отъ всички ученици, пѣйки едновременно съ учителката. Въ резултатъ ученицитѣ пѣятъ немелодично пѣсничката. На какво се дължи този недобъръ резултатъ при лекцията? Учителката обяснява, че ученицитѣ сж немусикални, че гласоветѣ имъ сж необработени и пр. Но, като стана дума, дали сж изследвани гласа и слуха на ученицитѣ, оказа се, че това не е извършено. А това е първата грижа: ако това бѣ направено и ако заучаване на пѣсничката се извършеше последователно, като ученицитѣ се подреждатъ съобразно музикалнитѣ си данни, резултатитѣ сигурно щѣха да бждатъ други — добри. 3) Въ единъ класъ пожелахъ ученицитѣ да издекламирать нѣколко стихотворения. Учителътъ посочи ученици, които проявиха смущение — не декламираха добре. Следъ това излѣзе ученикъ отъ последнитѣ чинове, при излизането на който преподавателътъ направи гримаса на учудване, че се решава да декламира. Този ученикъ, обаче, прояви смѣлость и издекламира 2-3 стихотворения съ чувство. Ясно стана, че не се познаваха декламаторскитѣ способности на ученицитѣ: учителътъ погрѣшно смѣташе, че силнитѣ ученици сж силни по всичко т. е. сж и добри декламатори.

*) Държана предъ първон. и прогимн. учители по сръднщини общини въ Б. околия презъ миналата учебна година. За всѣка община сж давани съответни примѣри, споредъ установеното при ревизията.

Тия и хиляди примѣри изъ всѣкидневната практика посочватъ, въ каква посока трѣбва да се отправятъ грижитѣ ни за изучаване тѣлесната и душевна природа на ученицитѣ, ако искаме учебно-възпитателната ни дейность да бѣде природосообразна и резултатна. Въ тази работа мнозина още не сж се запознали съ въпроситѣ теоретически, а време е да навлѣземъ и въ практиката. Нека пристѣпимъ къмъ изучаване тѣлеснитѣ и душевни особености на ученицитѣ, макаръ и починитѣ за това да сж още несъвършени!

За подобрене учебно-възпитателната дейность по-нататѣкъ е отъ сжщественно значение да имаме правилно отношение къмъ учебната материя. Въ много случаи учебнитѣ материали не се подобиратъ, допълнятъ и разширяватъ съобразно съвременнитѣ данни отъ живота и придобивкитѣ отъ съответнитѣ дисциплини. Наистина, учебницитѣ, съдържащи учебенъ материалъ, се промѣнятъ периодично и, до известна степенъ, въ тѣхъ последниятъ се дава въ съвремененъ видъ. Но животътъ е премного динамиченъ: много отъ учебнитѣ материали скоро остаряватъ. Напримѣръ, учителъ, който работи по смѣтане (аритметика) по ценоразписъ на стокитѣ отъ м. г. не ще даде учебенъ материалъ въ съвремененъ видъ, защото т. г. ценитѣ имъ сж съсемъ други. Който по география преподава за Чехословашко и Албания като самостоятелни държави сега, би изпадналъ сжщо въ несъвременность на познанията, давани на ученицитѣ. Или, който преподава по естествена история, би не държи смѣтка за настѣпилитѣ промѣни въ мѣстнитѣ условия, относно засаждането и вирѣнето на нѣкои култури или въ начина на обработването имъ, сжщо не би далъ учебнитѣ материали въ съвремененъ видъ и т. н. Заключение, което се налага е: да наблюдаваме и да следимъ живота въ всичкитѣ му прояви, да следимъ придобивкитѣ на научната и художествена литература, имащи връзка съ образованието въ основнитѣ училища. Но нима това днесъ учителитѣ не правятъ? Правятъ. Ала това, което се върши има случаенъ и безсистеменъ характеръ: едни четатъ литература по езикови въпроси — това използватъ; други — по природонаучни въпроси и тия придобивки използватъ при обучението и т. н. — всѣки чете нѣкакъ безсистемно и случайно въ връзка съ нуждитѣ на основното образование. Ето, кое налага, щото погледътъ на учителитѣ въ тази насока да бѣде отправенъ къмъ всестранно изучаване съ придобивкитѣ въ живота и науката, засѣгащи повече учебни дисциплини отъ основното образование.

Заслужава да се спремъ и на въпроса за размѣра на учебния материалъ при обучението. Често преподаванитѣ учебни материали по ширина и дълбочина отговарятъ на тия въ учебницитѣ. Често се забравя, че учебницитѣ сж за ученицитѣ, а не за учителя. Затова въ такива случаи личи липса на широкъ и достатъчно върненъ погледъ върху известни учебни материали. Тѣй можемъ да си обяснимъ допусканитѣ грѣшки въ всѣкидневната учебна практика. Напримѣръ, по история става дума между другото за богомилитѣ. Преподавателътъ не знае сжщността на това учение; той се учудва — богомилитѣ, християни ли сж или не сж и пр. По естествена

история въ единъ класъ се каза отъ учителя, че водната змия диша съ хриле. При обяснение на непознати думи на едно мѣсто се обясни, че „лира“ — това е турска монета, като нашия левъ. На друго мѣсто преподавателятъ по бѣлг. езикъ допустна грѣшки при посочване на думитѣ като части на речта. Неправилно се обясниха правописни особености и пр. Ето защо е нужна помощна литература и на първо мѣсто учебницитѣ отъ по-горната учил. степенъ. Тѣй при подготвяне фактическата частъ на уроцитѣ ще се добиятъ по-обширни сведения, които макаръ и да не се преподаватъ, ще послужатъ на преподавателя да се издигне надъ учебника, който е въ ржцетѣ на ученицитѣ и нѣма да се допускатъ фактически грѣшки.

Идваме до въпроситѣ за методическото постъпване при обучението — въпроси, по които у насъ има достатъчна литература. Тукъ за ориентиране на учителя, може би, е нужно да се каже, че тя е вече лабиринтъ, въ който би се объркалъ, както младиятъ учителъ, така и онзи, който не я следи редовно. Достатъчно е да подчертаемъ, че да проследимъ, напримѣръ, въпроса за концентрацията при обучението, за учебния методъ, процесъ и пр. въ съществуващитѣ дидактики и др. педагогически трудове, за да се видятъ различията и сложността на въпроситѣ. Мнозина казватъ: „Ние така или това не сме учили за концентрацията на учебния процесъ и пр.; насъ сж ни учили тѣй и тѣй! . .“ Видно е, че таквава учители трѣбва да направятъ усилия и да излѣзатъ отъ педагогическия лабиринтъ. Какъ ще се постъпи? Разбира се — по пътя на самообразованието — да се допълни и разшири онова, което пед. у-ще, учит. институтъ или университета не сж могли да дадатъ. За педаг. самообразование струва да се препоръча: да се следятъ сериозно излизащитѣ педаг. списания и др. педаг. трудове; да се има предъ видъ литературата, засѣгаща спомагателнитѣ науки на педагогията: психология, физиология, философия, етика, естетика и др. Всѣки учителъ редно е да познава новитѣ педаг. течения — да знае, какво може да се приложи на наша почва и пр., но да се помни — да се предпазваме отъ неоснователни увлѣчения.

Тѣсно свързано съ обучението е възпитателното въздействие. Понятни сж причинитѣ, поради които въ днешно време се дава тежестъ на възпитанието. Разбира се, това налага ново отношение и къмъ обучението и къмъ по-специалнитѣ възпитателни сръдства. Учителитѣ въ учебно-възпит. практика следва да се утвърди като възпитателъ и чрезъ обучението, и чрезъ по-специалнитѣ възпит. сръдства, за засилване любовта къмъ родината, за укрепване народностното съзнание, и за създаване на редъ добродетели, необходими на ученика да бжде полезенъ на себе си, семейството и държавата. — Въ новата програма за отдѣленията се въвежда нравоучение. Отъ материалнитѣ книги се вижда, че въ учебната практика се минаватъ недостатъчно уч. материали по нравоучение. (Учителитѣ се оплакватъ, че предвидениятъ материалъ е много наспроти броя на часоветѣ). Тукъ е нужно да се подчертае, че нравоучителнитѣ ученически материали трѣбва да се преплетатъ

съ подходящи ученически предмети при обучението, за да се преподават повече материали въ духа на програмата и да се добият по-добри резултати.

Най-сетне да се спремъ върху резултатитѣ отъ образователната работа. Естеството имъ преди всичко е такова, че тѣ отчасти сж скрити за наблюдателя. Образователниятъ процесъ е непрекъснато усилие отъ страна на ученика да овладѣе знанията и сръжноститѣ и да си служи съ тѣхъ въ живота. За резултати можемъ да говоримъ въ края на първ. и прогимн. курсъ, въ края на уч. год. или на учебния срокъ, па и въ края на всѣки урокъ. Както въ уч. практика, записани по редъ дидакт. и метод. формалности изпускаме изъ предвидъ при много уроци да поставяме и преследваме опредѣлена задача, така, по сжщитѣ причини, забравяме за резултатитѣ. А, ако се спираме винаги на тѣхъ, ние сигурно бихме открили, че тѣ сж достатѣчни и задоволяващи. И съответно на това своевременно бихме вземали мѣрки за подобренито имъ. Една отъ най-сериознитѣ причини за недостатѣчнитѣ резултати при образователната работа е, безспорно, липсата на време за достатѣчни упражнения. Въ програмата часоветѣ по повечето дисциплини позволяватъ да се преподаде уч. материя — за упражнение и оценяване ученицитѣ нѣма достатѣчно време. Това става за смѣтка на качеството при преподаването. Ето защо, не трѣбва да се пилѣе уч. време съ подробности и маловажни нѣща, а да се нагоди работата така, че да се даде мѣсто на упражненията и да се следи за резултатитѣ отъ обучението.

Не ще съмнение, че често слабитѣ резултати сж плодъ и на други причини, вѣнъ отъ учителя, лоши семейни и домашни условия, при които работятъ ученицитѣ; многолюднитѣ паралелки и др. Въпрѣки това, ако учителятъ е загриженъ за своето самообразование, за резултатитѣ и работи съ увлѣчение, и при такива условия ще се добиятъ сравнително добри придобивки при обучението.

Спрѣхъ се на по-важнитѣ основи на образователната работа въ основното у-ще въ връзка съ впечатленията отъ току-що привършената педагогическа ревизия. Нека вземемъ предвидъ казаното, като се стремимъ да осмисляваме и задълбочаваме все повече и повече учебно-възпитателната дейность. Да бждемъ врагове на рутината и на шаблона! Да работимъ повече за изграждане основитѣ на творческата образователна работа! Така ще бждемъ повече полезни на младитѣ поколения, а чрезъ тѣхъ — на народа си.

Д-ръ М. Ивановъ
специалистъ вътрешни и нервни болести

Детски лѣтовища

Съ настѣпването на лѣтото една треска обзема млади и стари. Всички чувствуватъ нужда да напуснатъ горещинитѣ, праха, шума и суетността на градския животъ и да отидатъ всрѣдъ природата. Човѣкъ чувствува едно силно влѣчение да се върне всрѣдъ природата, къмъ своята прародина, където сж заченати всичкитѣ му умствени и тѣлесни качества. Тоя стремежъ у децата е още по-силенъ. Правилното развитие и оформяване на физическитѣ и душевни качества на децата е невъзможно безъ непосредственото влияние на природнитѣ фактори: слънцето и чистия въздухъ. Детето е като цвѣте, което спира своя растежъ и увѣхва щомъ бжде лишено отъ слънце и въздухъ. Споредъ съотношението на климатическитѣ и др. фактори — слънцето, въздуха, влагата, въздушнитѣ течения и въздушното налѣгане, лѣтовищата биватъ морски, планински, горски и полски (селски).

Всѣко лѣтовище има своитѣ особености и благоприятства за дадена категория деца.

Морскиятъ климатъ се характеризира най-напредъ съ своя кристално чистъ въздухъ. Барометричното налѣгане, което е по-голѣмо и въздуха по-плътенъ, способствуватъ за отлива на кръвта отъ повърхността на тѣлото къмъ вътрешнитѣ органи, като предизвиква по-дълбоко дишане и по-пълно окисляване на кръвта. Окисляването на кръвта се усилюва и отъ изобилния кислородъ, съ който е много богатъ морския въздухъ. Той съдържа още въ изобилие и озонъ, разпилѣни частици отъ йодисти, бромисти и др. полезни за организъма соли и радиоактивни свойства. Беденъ е отъ вредната за организъма вжглена киселина, която се поглъща отъ морскитѣ вълни. Грамадната водна маса поглъща голѣма частъ отъ топлинѣ слънчеви лъчи, заедно съ околнитѣ пѣсьчни пространства отразяватъ и усилюватъ действието на ултравиолетовитѣ лъчи. Благоприятни за организъма сж и разтворенитѣ въ морската вода соли, които химически въздействуватъ на кръвообръщението; сжщо така и механическото въздействие на вълнитѣ чрезъ тѣхния своеобразенъ масажъ. Съ тѣзи свои особености морскиятъ климатъ се явява твърде благоприятенъ за деца, които страдатъ често отъ ангина, катаритъ на дихателнитѣ пѣтища, които сж минавали безъ да сж давали усложнения въ ушитѣ, бѣлитѣ дробове, сърдцето и други. Морето има благотворно влияние върху децата, страдащи отъ туберкулоза на коститѣ и ставитѣ, а сжщо и съ увеличени трахеобронхиални и шийни жлези, но не и когато сж остро възпалени и прѣвѣтъ температура.

По никакъвъ начинъ не бива да се изпращатъ на море деца болни отъ бѣлодробна туберкулоза, отъ остри възпалителни процеси на бжбрецитѣ, отъ остъръ ставенъ ревматизъмъ, отъ възпаление на ушитѣ и гноене на сжщитѣ. Много нервнитѣ деца, които спятъ неспокойно и лесно се дразнятъ, своенравни и съ лошъ апетитъ не бива сжщо да се водятъ на море.

Лѣтовищата съ планински климатъ иматъ една височина на 800—1200 метра надъ морското равнище и климатическитѣ фактори сж въ едно благоприятно съотношение. Тѣхния климатъ се характеризира сжщо така съ кристално чистия въздухъ. Атмосферното налѣгане, противно на това при морето е ниско, въздухътъ е разрѣденъ и сжщо богатъ съ озонъ. Дишането тука е ускорено и усилюва кръвообръщението. Планинското слънце е сжщо богато съ ултравиолетови лъчи, поради голѣмата прозрачностъ (чистота отъ прахъ и димъ) на въздуха. Тѣзи качества на планинския въздухъ усилюватъ апетита и подобряватъ съня, каляватъ кожата и подобряватъ общия обмѣнъ на веществата. Съ тия си качества планинскиятъ климатъ е особено подходящъ за предразположенитѣ къмъ туберкулоза, слабитѣ, малокръвнитѣ деца или такива съ хронически бронхитъ. Полезенъ е за организми изтощени отъ тежки инфекциозни боледувания, а сжщо така и за нервни хора (деца). Костната и жлезиста туберкулоза добре се повлиява отъ планинския въздухъ. Въ планината не бива да отиватъ болни съ напреднала бѣлодробна туберкулоза, страдащи отъ силна анемия, отъ язви въ стомаха и червата, отъ сърдечни поражения.

Полския климатъ е напълно индиферентенъ къмъ човѣшкия организъмъ, ултравиолетовитѣ лъчи сж по-малко, а топлинѣ червени и ултрачервени лъчи по-вече. Тамъ, кждето има голѣми рѣки и езера, кждето има голѣми отразяващи повърхности, има условия за лѣтуване на лимфатични деца.

Полскитѣ лѣтовища сж подходящи за здрави деца, които следъ свършване на учебната година се чувствуватъ малко изтощени, бледи сж и лесно раздразнителни и се нуждаятъ само отъ една отмора. Достатъчно е на децата да се осигурятъ свободни игри и тичане всрѣдъ природата. Добре е чрезъ умѣстенъ селски трудъ да се каляватъ и привикватъ къмъ работа. Възпитателното значение на полскитѣ лѣтовища е по-голѣмо отъ лѣчебното.

Въпрѣки всички усилия отъ страна на държава, община, благотворителни дружества и родители, не всички деца се изпращатъ на лѣтуване. Паричнитѣ възможности опредѣлятъ числото на лѣтовницитѣ, а лѣкаря опредѣля кои ученици — деца иматъ най-голѣма нужда отъ лѣтуване. Изпращането на децата въ една или друга колония се предшества отъ строгъ лѣкарски прегледъ, който започва отъ началото на учебната година съ щателно изследване материалнитѣ и морални условия, при които живѣятъ децата въ дома си и завършва съ единъ подробенъ прегледъ и рентгеноскопия, а за нѣкои случаи съ пиркетизация, следъ като децата се опрепѣлятъ кое гдето ще лѣтува. Тамъ гдето нѣма лѣкарь, тая тежка и отговорна работа се възлага на фелдшеръ, а гдето и този липсва оставатъ тогава да бждатъ опредѣлени лѣтовницитѣ отъ учителя. Тука учителя може да изпълни относително много добре възложената му работа. Той познава добре материалнитѣ и морални качества на своитѣ ученици, но това, както и по-горе се помена, не е достатъчно. Най-нуждающитѣ се върватъ най-напредъ, после материалното положение и моралнитѣ качества на ученика. Успѣха въ случая трѣбва да остава на последенъ планъ. Учителѣтъ

знае добре кой ученик през годината отсъства често и причинитъ на отсъствието му. Той подбира децата, които често имат температура, които сж слаботелесни и анемични за подходящото планинско лѣтовище. Децата, които имат увеличени сливици, увеличени шийни жлези, но не правят температури — определя за море, останалитъ следъ като се направи подборъ за планинскитъ и морски лѣтовища изпраща въ полскитъ лѣтовища и игрища. Колкото по-сполучливъ е избора на лѣтовището за лѣтовника, толкова по-голяма е ползата отъ лѣтуването и обратно — детето, което не е за морско лѣтуване (т. е. такива деца, които постоянно или периодически имат температура, нервнитъ деца, слаботелеснитъ, ако бждатъ изпратени на морско лѣтовище, не само, че нѣма да иматъ полза отъ лѣтуването, но може и здравословното имъ състояние да се влоши. Изпращането на планински лѣтовища е малко по-друго, тука могатъ да бждатъ изпратени всички деца, безъ тая голяма опасностъ за влошаване на здравословното имъ състояние.

Резултатитъ отъ лѣтуването сж грамадни. То закалява организма и го прави по-устойчивъ, освенъ противъ инфекциозни заболявания. Деца, които обикновено често боледуватъ, следъ лѣтуването или никакъ не боледуватъ или ако заболѣятъ минаватъ леко. Увеличаватъ теглото съ единъ, два и повече килограми, ръстътъ и гръдната ширина съ 1—2 и повече сантиметра, а гръдната амплитуда съ 2—3 и повече см. Общото имъ състояние се подобрява, увеличава се апетита имъ и мозъчната дейность постепенно става по-интезивна. Лѣчебното действие върху нѣкои болести (лимфатизмъ и рахитизмъ) е изключително. Никое друго лѣчебно действие не може да даде такива резултати. А моралното и образователно въздействие върху децата е несравнимо.

Майката природа, която е най-добрата приятелка на всички широко разкрива своитъ тайни и загадки за любознателната детска душа. А режима и здравнитъ навици, които децата усвояватъ отъ лѣтуването си въ лѣтовищата и игрищата оставатъ много по-дълбоки следи въ детската душа и отъ най-красноречивитъ лекции по сжитъ въпроси презъ течение на годината.

Лѣтнитъ детски лѣтовища съ своя редъ въ общежитието и изтъкването по най-естественъ и непринуденъ начинъ нуждата отъ взаимопомощ и солидарность, сж най-мощнитъ срѣдства за развитието на социалнитъ чувства, отъ липсата на които страда най-много нашиятъ народъ.

Д-ръ Н. Станчевъ

Редак. на дет. в-къ „Здравецъ“, на в-къ „Храна,
зжби и здраве“ и спец. по вжтр. и детски болести

Какъ да заякчимъ здравето на децата презъ лѣтната ваканция

Училищниятъ животъ и въ най-хигиеничнитъ и модерни училища си остава, особено у насъ, все още много нехигиениченъ, който се отразява винаги лошо върху здравето на децата. Това се потвърждава отъ официалнитъ статистики на училищнитъ лѣкари и крайнитъ резултати на заболяемостта и тѣлесното развитие на ученицитъ въ края на годината, които се сумиратъ въ Минист. на народното просвѣщение.

Това, обаче, което днешното училище не дава още на децата презъ учебното време, сами родители и учители трѣбва да имъ го дадатъ, по свой починъ, презъ време на лѣтната ваканция. Затова имъ е необходима една програма за ржководство, съ най-важнитъ работи, които трѣбва да вършатъ децата презъ тия слънчеви дни, необходими за каляване и заякчаване на здравето имъ. Трѣбва да се използватъ въ това направление всички природни фактори, които не само, че сж положително здравословни, но и съвсемъ безплатни или много евтини. „Природата е най-добриятъ лѣкаръ“ е казалъ бащата на медицината, *Хипократъ*, преди 2,000 години. Който следва неговитъ правила за здравъ животъ, никога нѣма да сбърка. Нека насочимъ децата изъ пжтищата, които той препоржчва и ще бждемъ стократно възнаградени отъ крайнитъ резултати — съ здрави, бодри, пѣргави и умни деца, които въ началото на учебната година ще бждатъ не само гордостта на отдѣлението или класа, но и една голѣма радостъ за учители и родители.

I. Работи! Работата укрепява детското здраве.

На физически трудъ трѣбва да се приучватъ децата още отъ малки, за да бждатъ полезни, не само за себе си, но и за родители, общество и държава, на полето или въ градината, който е свързанъ съ *движение на тѣлото* и съ упражнение на всички мускули, кости, стави и вжтрешни органи. Дишането и кръвообръщението се усилватъ, а изпотяването се увеличава. Съ това клеткитъ се изхранватъ по-добре, а пречистването на кръвта става по-увеличено. На децата трѣбва да се дава по-лека работа — тѣ не бива да се преуморяватъ. Облѣклото имъ нека бжде съвсемъ леко — само по гащички, или въ подходящо комбинизонче за момичетата. Краката трѣбва да бждатъ голи и обути само въ леки сандали. На главата да се носи лека сламена шапчица.

Повечето деца на село си отпочиватъ отъ училищния животъ, като помагатъ въ работата на родителитъ си и като играятъ въ свободното си време. Тѣ прекарватъ винаги на открито — на чистъ въздухъ и слънце. Хранятъ се съ лека, проста, зеленчукова, млѣчна храна. Така тѣ заякчаватъ най-добре своето здраве. За

градските деца тази възможност е изключена. Би тръбвало да се устройват не само обикновени детски лътовища за тях, но и *трудова групи*, които да лътуват изъ селата и вземат участие въ селската полска и градинска работа, особено въ голъмитъ стопанства, кждето ще се научат на трудъ и ще заякчатъ здравето си. Такова едно лътуване ще бжде не само здравословно, но и много възпитателно.

II. Рано лъгай — рано ставай.

Това е едно много старо здравословно правило, което има значение за децата презъ цълата година, а не само презъ ваканцията: Тъ тръбва да свикнатъ да си лъгатъ най-късно въ 8-9 ч. в. презъ лътото, и да ставатъ къмъ 5-6 ч. сутриньта. Най-полезниятъ сънь за човъка престои въ часоветъ преди полунощъ — тогава той е най-дълбокъ и възстановяването на тълеснитъ и душевни сили се извършва съвършено правилно. Въ раннитъ пкъ сутринни часове всъка работа е най-плодотворна и енергията на мускулитъ, мозъка и сърдцето — най-крепка. Децата — ученици тръбва да спятъ 9—12 часа презъ нощьта, споредъ възрастьта имъ. Презъ деня е необходима още една почивка съ лежене и спане отъ 1—2 часа следъ обѣдъ, която ще ги ободри следъ работата или другата имъ дейностъ извършена преди обѣдъ. Всички деца тръбва да свикнатъ презъ топлото време да спятъ *при отворени прозорци*.

III. Кжпи се въ въздухъ и слънчеви лжчи.

Най-силното каляващо срѣдство за децата — това сж *слънчево-въздушнитъ бани*, на които тъ тръбва отъ пеленачета да свикватъ. Когато кожнитъ артерии се свиватъ и разпуцатъ бързо, т. е. „пружциратъ“ пъргаво, тогава става едно правилно разпределение на кръвьта въ вътрешността и повърхността на тълото, а съ това и поддържане въ изправностъ на тълесната температура. *Калената кожа* мжчно се простудява! Каленитъ деца почти не боледуватъ отъ простуднитъ болести — хрема, гърлоболъ, трахеитъ, бронхитъ, плевритъ, пневмония и др п.

Когато се правятъ слънчеви бани, едновременно се правятъ и въздушни. Когато нъма слънце може да се правятъ само

Въздушни бани.

Въ началото тъ се правятъ въ стаята за живѣене, като тълото се съблича голо и се оставя въздуха да го кжпе. Добре е да се почватъ частично, напр. I день само да се оголватъ краката 3—5 минути; на II день пкъ се оголва долната половина на тълото отъ кръста надолу 5 минути; на III день само горната половина на тълото 3 минути; на IV день цълото тълото — 5 минути; на 5 день — цълото тълото 7 минути, на VI день — 10 минути; на VII день 15 минути. Следъ това вече може да се увеличава всъки день по 5 минути и да се достигне до $\frac{1}{2}$ часъ, дори 1 часъ. Презъ време на въздушната баня кожата може да се търка съ ржка или съ суха четка отъ четина. Добре е да са правятъ разходки или да се играе гимнастика. Въздушнитъ бани сж още по-полезни, ко-

гато се правят на терасата, балкона, въ градината или въ гората. Постепенно кожата свиква и на течение, и на вѣтъръ и на студъ и се добре калява. Тия бани могатъ да се правятъ, следъ като се свикне съ тѣхъ презъ лѣтото, презъ цѣлата година — зиме и лѣте.

Тѣ не сж свързани съ слънцето и съ лѣтната топлина. Въздушнитѣ бани най-добре свикватъ кожнитѣ артерии да пружиниратъ пѣргаво. Когато грѣйне топло лѣтно слънце, не бива да се пропуска нито единъ день безъ

Слънчеви бани

Тѣ не само каляватъ кожата и заякчаватъ здравето, но действуватъ предпазно и лѣчебно при нѣкои болести (малокръвие, обща слабостъ, скрофулоза, аденопатия — увеличени жлези, костна туберкулоза, сухъ плевритъ, перитонитъ и др.). Тѣ трѣбва да се правятъ, обаче, винаги съ разрешение на лѣкаря, въ случаи, когато децата сж болнави, или пѣкъ сж боледували отъ нѣкоя тежка болестъ. Ако се правятъ само за каляване и засилване, това не е много необходимо. Слънчевитѣ бани се започватъ въ топълъ слънчевъ день. Правятъ се най-добре между 10 и 12 часа пр. обѣдъ, когато не е прекалено горещо. Въ I день се откриватъ бедрата, отъ корема надолу, и се облжчватъ по 3 минути отпредъ и 3 минути отзадъ. Въ II день се откриватъ корема и кръста сжщо по 3 минути, заедно съ краката. Въ III день — още гърдитъ и гърба — пакъ по 3 минути. На IV день цѣлото тѣло по 5 минути отпредъ и 5 минути отзадъ. На V день — сжщо толкова, и странично по 2-3 минути. На VI день — по 7 минути отпредъ и 7 м. отзадъ, и по 3 м. странично — всичко 20 минути. Отъ VII день нататъкъ се увеличава облжчването всѣки день съ по 3 минути отпредъ и 3 минути отзадъ, до като се достигне $\frac{1}{2}$ — 1 часъ. Нѣкои деца не изтѣрпватъ повече отъ $\frac{1}{2}$ часъ. Тогава се прави почивка на сѣнка и се продължава още $\frac{1}{2}$ часъ. Презъ почивката може да се направи обтриване съ вода, или хладенъ душъ или потапяне въ вода кратко. Съ пресичания, слънчевитѣ бани може да се правятъ и по-продължително време до 1—2 часа.

Не бива никога да се прекалява въ началото и се достигне до изгаряне на кожата. Тя трѣбва равномерно да се леко зачерви и главното е да се пигментира бакърено-кафяно — т. е. да се натрупа въ нея *коженъ пигментъ*, много необходимъ за заякчаване на организма. Той е резервна *слънчева енергия*, която впоследствие се превръща въ вътрешнитѣ органи, особено жлезитѣ съ вътрешна отлжчка, въ здраве и сила. При слънчевитѣ бани се образува и *витаминъ Д* въ кожата, който заякчава кости и зжби и предпазва отъ рахитисъ. По кожата не бива да се образуватъ мѣхури и не бива да се допуска обелването ѝ — това я поврежда. Може да се намазва въ такива случаи съ нѣкой кремъ или най-добре съ смѣсъ отъ зехтинъ и варова вода.

Главата трѣбва да бжде на сѣнка, съ сламена шапка или съ кърпа. При слабостъ и главоболъ — добре е да се поставя на главата мокра кърпа — компресъ.

IV. Водата е още по-силно каляващо средство.

Слънчевитѣ и въздушни бани сж умѣрени и безопасни средства за каляване. Водата действува по-енергично върху кожнитѣ нерви, като предизвиква бързо свиване на артериитѣ. Следъ нѣколко минути тѣ се разпуцатъ и кръвта пакъ нахлува въ кожата. Тази гимнастика на кожнитѣ нерви и артерии е много полезна за заякчаване на кожата. Прилагането става по нѣколко начина и винаги въ топла стая или въ топълъ въздухъ.

1) Влажни обтривания (фрикции) съ мокра, извита кисия или кърпа. Тѣ се правятъ най-добре следъ слънчевитѣ бани или следъ четковитѣ масажи на кожата. Въ началото водата трѣбва да има стайна температура и постепенно да се прави по-хладка. Времетраенето е 2-3-5 минути, като се увеличава постепенно. После се прави сухо обтриване. Обтриването се почва, у по-слабитѣ и нѣжни деца по ржцетѣ, корема, бедрата, кръста и седалището. По-после се пристѣпва къмъ гърдитѣ и гърба и най-после по цѣлото тѣло. Това продължава 1—2 седмици, дори презъ цѣлия сезонъ.

2) Обливане съ вода (душъ) и потапяне. Когато кожата е вече свикнала съ влажнитѣ обтривания (следъ 1—2—4 седмици — споредъ чувствителността на детето), пристѣпваме къмъ обливанията. Водата може да бѣде затоплена на слънцето въ 1 кофа (36—37°), или въ банята — съ топълъ душъ. По-после водата може да стане постепенно по-хладка 34—32—30—25—20 градуса. Слабитѣ, малокръвнитѣ и по-малкитѣ деца не понасятъ студената вода и студения въздухъ! При по-силнитѣ деца тѣ не сж опасни. На морето обливането става съ морска вода. Вжщи, ако има душъ, прави се въ банята. Може да се замѣни съ кратко потапяне въ морето или рѣката. Вжщи това потапяне може да стане въ една баня или каченце, което стои пълно съ вода на слънцето. Много е приятно, между слънчевитѣ бани да се прави обливане или потапяне.

V. Очеткване на кожата е чудесно помощно средство за каляването (четкови масажи)

Тѣ се правятъ съ суха четка отъ четина, прилична на четкитѣ за обуца, или за очетквания на конетѣ. Всѣка сутринъ, или вечеръ, най-добре следъ гимнастика, кожата се очетква, последователно по цѣлото тѣло съ сухата четка, до леко зачервяване или сгорещяване, обикновено 5—10 минути. Не се натиска много въ началото, докато кожата свикне. Въздушнитѣ бани може да се комбиниратъ съ четковитѣ масажи. Влажното обтриване може да става съ мокра четка. Четковитѣ масажи трѣбва редовно да се правятъ всѣки день презъ цѣлата година. Тѣ правятъ кожата здрава и силна, а това е много полезно за здравето на цѣлия организъмъ. Нервитѣ се укрепватъ и кожнитѣ функции засилватъ.

VI. Излетитѣ въ планината, игритѣ, разходкитѣ по полето и въ гората даряватъ децата съ здраве, сила и красота.

Не бива да се пропуска день безъ разходка презъ ваканцията.

Това сж най-приятните часове за децата. Тогава хлѣбътъ имъ се услажда най-добре и бузите имъ се зачервяватъ много скоро. Не имъ трѣбватъ инъекции за усиляне и желѣзни хапове. Излетитѣ и природосъобразниятъ животъ е най-доброто лѣкарство за слаби, малокръвни и хилави деца. Тѣ се правятъ безъ преумора, безъ тежки раници, безъ надбѣгване, а само за удоволствие, за радостъ и за здраве. Въ началото не се отива надалечъ и не се изкачватъ високи върхове. Трѣбва да ходятъ съ леко облѣкло и полуголи, за да не се изпотяватъ прекалено. При почивката (на слънце) се намѣта горната дреха. Почива се преди да се умори човѣкъ.

Вода не се пие веднага, а следъ почивка. Студената вода е опасна!

VII. Храната храни, предпазва, лѣкува и убива децата.

Тя трѣбва да бѣде достатѣчна, здравословна, прѣсна и разнообразна. Най-подходящата храна за децата е млѣчно-растителната. Тя е идеална постелка на всички градивни камъни за растящия детски организъмъ (бѣлтѣчини, мазнини и въглеходи), сжщо щедъръ източникъ на изобилно количество отъ защитните храни (витамины, хранителни соли, диастази, лецитинъ и др.), безъ да претоварва организма съ отровни отпадѣци, каквото прави кървавата животинска храна.

Децата трѣбва да ядатъ изобилно плодове и зеленчуци особено въ прѣсно и сурово състояние и да пиятъ плодови и зеленчукови сокове. Тѣ трѣбва да ядатъ само черъ, пълнозърнестъ хлѣбъ.

За тѣхъ една храна, съ голѣмо здравословно значение е млѣкото и млѣчните продукти (масло, сирене, кашкавалъ, извара и др.), сжщо така картофитѣ, соята, меда, тахана и орѣхитѣ. Яйцата сж сжщо полезни въ умѣрено количество. Всѣко дете трѣбва да изпива на день $\frac{1}{2}$ л. млѣко.

Това сж най-здравословните, полезни и силни храни, които най-добре засилватъ и заякчаватъ. Никоя суха храна не може да надмине тѣхната сила и полза. Децата трѣбва да свикнатъ да закусватъ сутринъ следъ гимнастиката и четковитѣ масажи, после въ 10 часа да направятъ II закуска, $12\frac{1}{2}$ —1 ч. обѣдъ, въ 4—5 ч. — III закуска и въ 7 ч. — вечеря.

Дѣвкането е важно условие за използването на хранителността на хранителните продукти! Следъ ядене не бива да се тича, играе, работи усилено или плава. Слънчевитѣ бани сжщо не се правятъ. Малко почивка е необходима. Вечеръ децата трѣбва да ядатъ най-лека храна — кисело млѣко съ хлѣбъ, или плодове съ хлѣбъ — за да бѣде сънятъ имъ спокоенъ и дълбокъ и да не ги измжчватъ сънища.

Плодовете и зеленчуците употребявани въ суово състояние трѣбва да се измиватъ много добре съ сапунъ и вода! По тѣхъ може да има заразни микроби и яйца отъ глисти. Когато се ядатъ, трѣбва да се дѣвчатъ добре, да се ядатъ съ коритѣ и да не се пие никога вода следъ тѣхъ!

Готварската соль не е тѣй полезна за здравето както

нѣкои си мислятъ. Децата трѣбва да отвикнатъ да ядатъ солена храна, защото тя разваля жбитѣ имъ и ги прави неустойчиви къмъ болеститѣ.

IX. Дръжъ винаги краката топли, а главата хладна, за да станешъ здравъ и силенъ и да можешъ да доживѣешъ дълги години.

Студенитѣ крака причиняватъ гърлоболъ, хрема, кашлица, главоболъ, бронхитъ и др. Тѣ трѣбва да се затоплятъ на лѣгане съ топла грѣйка или да имъ се прави баня презъ вечеръ 10—15 минути, топло-гореща съ покачване на температурата отъ 36° до 40—42° C) като се долива гореща вода.

Смѣняващитѣ се бани сж сжщо много полезни въ борбата съ студенитѣ крака. Правятъ се 2—3 минути съ гореща вода, (39—40° C), после се потапятъ въ студена вода $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ минута, после пакъ гореща 3 минути, пакъ студена $\frac{1}{2}$ минута и повтаря се всичко 4—5 пѣти.

Студенитѣ крака трѣбва да се очеткватъ усилено съ сухата четка, да се биятъ съ мокра кърпа, да се напичатъ на слънцето. Добре е сжщо да се ходи босо по влажната трева сутринъ следъ ставането или да се тича босо по мокри плочи, да се гази кратко въ студена вода или да се тича босо на мѣсто.

Главата да се държи хладна, особено презъ горещото време! Да се покрива съ сламена шапка, да не се излага много на силното слънце и да се охлаждава съ мокра кърпа или съ наплискване съ студена вода.

X. Запекътъ трови кръвта и води къмъ заболяване, малокръвие и неустойчивостъ къмъ болеститѣ.

Лѣкувайте запекъ на децата! Нека правятъ коремна гимнастика, коремни масажи и коремно дишане. Нека ядатъ много плодове и зеленчуци и да пиятъ плодови сокове! Да се хранятъ съ черъ, тричевъ хлѣбъ! Да взематъ розово сладко на гладно и да пиятъ розова вода! Нека взематъ седмично веднѣжъ очистително или имъ направете по 1 клизма. Облекчаването по-голѣма нужда трѣбва да става 2—3 пѣти въ денонощието.

Не бива да се въздържатъ и по малка нужда, — децата трѣбва да опразватъ редовно пикочния си мѣхуръ на всѣки 2-3 ч.

Този режимъ за здравъ животъ ще допринесе извънредно много за заякчаване здравето на всички деца, които го спазватъ. Лѣтната ваканция скоро ще настѣпи. Едни деца ще идатъ на полето и ще работятъ съ родителитѣ си, други ще прекаратъ въ лѣтовищата, а трети ще останатъ на мѣстата си — но всички трѣбва да се мжчатъ да използватъ поне една частъ отъ тази програма, която е най-подходяща за условията. На това ще трѣбва да ги научатъ г-да учителитѣ въ последнитѣ учебни дни или да го предадатъ на родителитѣ имъ, за да я прилагатъ. Тя може да послужи и за ръководство и въ лѣтовището.

Децата ще раснатъ здрави и бодри и ще заякнатъ достатъчно, за да не боледуватъ цѣла година и не ослабнатъ много презъ училищния си животъ.

Манолъ Чолевъ

Разпредѣление на материала по български езикъ за прогимназиитѣ

Годишното разпредѣление на материала се прави по всички предмети. Това е законоположение, легнало въ основата на училищната програма. Това е потребностъ, съзнавана отъ всички учители. Дали да се прави разпредѣление или не, не се спори. Но какво да бжде то, ето единъ въпросъ, по който дълго още ще се разисква въ учителскитѣ срѣди.

Но, трѣбва да се подчертае, че ако разпредѣлението на материала е безусловно наложително по история, аритметика, геометрия, география, тѣл. възпитание и др. предмети, дваждъ по наложително е по български езикъ. Този предметъ самъ е нѣщо много по-сложно, единъ предметъ съ нѣколко разклонения: четене, писане, граматика и правописъ. Тази сложностъ, естествено, налага едно предварително обмисляне, единъ планъ. Въ противенъ случай учителятъ би се изгубилъ въ многото и разнообразна работа, която му предстои. Но не е само това единственото съображение. Българскиятъ езикъ лежи въ центъра на всички учебни предмети. Въ голѣма степенъ, съ постигането целитѣ му се постигатъ сжщитѣ и на останалитѣ предмети. Ето защо въпросътъ за българския езикъ е въпросъ на цѣлото училище. За да имаме резултати въ тази областъ, иска се съгласувана работа между учителитѣ въ едно училище отъ една страна, а отъ друга, което е най-важно, отъ учителя по български езикъ се иска едно крайно сериозно отнасяне. Отъ него се иска начертаването и провеждането на строго единство въ работата по четене, писане, граматика и правописъ. Това, разбира се, не е твърде лесна работа. Колкото, обаче, работата е по-трудна, толкова повече се налага задълбоченото ѝ предварително обсъждане, предварително разпредѣляне.

Това не ще рече, че трѣбва да се направи разпредѣление какво да е, колкото да се излѣзе отъ „дългъ“, за да има що да се покаже на инспектора, разпредѣление преписано отъ другъ учителъ или пъкъ такова съ смѣнени корици. Не чуждо, а свое! При това, то трѣбва да отрази идеитѣ, разбиранията на учителя, то трѣбва да покаже и пжтя, по който ще се приложатъ тѣзи разбирания.

Ето единъ опитъ за такова разпредѣление за I прог. класъ, I срокъ.

Това разпредѣление изисква:

1. Четивата, които предвиждаме да се взематъ, да разпредѣлимъ по езикови групи (езикови цикли и кръгове, както се изразяватъ нѣкои) съобразно сезонитѣ или съобразно нѣкоя идея. Напр.: езикова група „Родина“, езикова група „Есень“, „Зима“, „Борби и борци за свобода“, „Пролѣтъ“, „Благословенъ трудъ“ и други.

2. По писане — съчинения и стилистични упражнения — да се взематъ: полусвободни и свободни съчинения, съчинения по картинка, преразкази, подражателни съчинения, продължения, дне-

вникъ, практична кореспонденция и др. Работата по писане трѣбва да се води въ връзка съ четенето и детскитѣ преживявания. Въ всѣки случай, винаги трѣбва да предпочитаме да се отклонимъ отъ четенето, стига детскитѣ преживявания да ни наведатъ на по-интересни теми.

3. Граматиката да се постави въ връзка съ четенето и особено — писането. При разработката на четивата и при разглеждането на съчиненията тя се явява последна, съ изключение на случаитѣ, когато ученицитѣ проявятъ интересъ къмъ известенъ граматиченъ материалъ. За да знаемъ, коя граматическа единица въ връзка съ кое четиво ще се вземе, нужно е да познаваме словния характеръ на предвиденитѣ четива. Това може лесно да стане, понеже имаме четива на лице. Наопаки, по отношение на съчиненията работата е по-трудна, защото нѣмаме на разположение съдържанието имъ, за да го разгледаме откъмъ граматична гледна точка и да опредѣлимъ коя граматическа категория ще вземемъ въ връзка съ това съчинение. Има, обаче, граматически категории, които се срѣщатъ почти въ всички съчинения. Напримѣръ: глаголъ, съществителни, прилагателни, изречения и др. и можемъ да ги вземемъ, когато и да било. Никакъ не е страшно, обаче, ако следъ като сме предвидили да вземемъ нѣкоя граматическа единица въ връзка съ известно съчинение, ние не намѣримъ изобилно ясни случаи, които да ни дадатъ възможностъ да запознаемъ ученицитѣ съ въпросната единица. Въ такъвъ случай ще се отклонимъ отъ разпредѣлението, ще вземемъ другъ материалъ, за който имаме конкретни случаи въ съчинението. Последователността, която сме опредѣлили, ще се наруши, но презъ преговора ние ще имаме възможностъ да систематизираме материала. Освенъ това, отклонение трѣбва да правимъ и отъ материала, предвиденъ да се вземе въ връзка съ четенето, и то въ случай, когато ученицитѣ, въ своитѣ съчинения ни наведатъ на сжитѣ граматически единици, защото трѣбва да излизаме винаги отъ по-конкретна основа, а детското съчинение плодъ на творческата му мисль и фантазия, е винаги по-свое, по-близо, по-конкретно отъ четивата, та колко ще и художествени да сж тѣ.

4. Въ разпредѣлението сжщо трѣбва да се посочи въ връзка съ коя методическа единица ще се вземе граматическия материалъ. Това е за улеснение на учителя, позволява да се избѣгнатъ грѣшки. Отъ тукъ ще разбере и какъ ще се проведе единството между граматиката и другитѣ езикови стрѣкове.

5. Да се предвидатъ сжщо и граматико-синтактични упражнения. Съ тѣхъ ще целимъ правописна оправка на писмения езикъ на ученицитѣ, а сжщо и създаването усѣтъ въ езиковия строежъ.

Малко отклонение. Нѣкои учители отхвърлятъ напълно тѣзи упражнения. Но, да бждемъ на ясно. Нека не се самозалъгваме. Децата нѣма никога да усвоятъ граматиката и правописа, ако се задоволимъ само съ откриването и посочването особеноститѣ и службата на граматическата категория. По този пѣтъ ученикътъ, безспорно, ще добие знание, което, естествено, е много ценно, и което е първата ни работа. Но той не би добилъ *можене*. Той не

Разпредѣление на мате

Е з и к о в и с т р ъ к о в е		
Срокъ	Езикови групи	№ по редъ на мѣст. единица
ЧЕТЕНЕ Писане — съчинения и стилистични упражнения — своб. съчинения, съч. по картини, подражателни съчинения, продължения, характеристики, писма, дневникъ, практическа кореспонденция. ГРАМАТИКА		
Родина	1	Родина — стихотворение
	2	Благословенъ кѣтъ
	3	Костенски водопадъ
		Вече съмъ въ I класъ (съчинение)
Есень	1	Есень — стихот.
	2	Седѣнка
	3	Изпращане на война
	4	Ежътъ и къртътъ
Българинътъ — характеристика (въ връзка съ „Благос. кѣтъ“). Нашиятъ водопадъ — подражателно съчинение Есень въ гората — съчинение За жиръ — съчинение Нашата седѣнка — съчинение Боятъ при Драгоманъ — продължение Ежътъ и къртътъ — преразказъ *) Тѣзи съчинения могатъ да се замѣнятъ съ други, щомъ животътъ ни наведе на поинтересни теми.		
Езикъ, речъ, граници и развитие на езика Книжовенъ езикъ, наречия, говори Съчинение — планъ Изречение, сложно и просто, връзки Преп. знаци у сложнитѣ изречения Видове изречения по изговоръ Прѣка речъ — знаци Обръщения		

риала за I класъ

Въ връзка съ коя мет. единица се взема граматическия материалъ.	<i>Граматико-синтактични упражнения</i> (Обръщане на сложно въ просто изречение и обратно; прѣка речъ въ непрѣка; монологъ въ диалогъ, промѣна на глаголнитѣ времена; размѣстване части на изречението; разширение, преписи и диктовки съ правописна цель и др.).	ОТКЛОНЕНИЯ
„Родина“ „Благословенъ кжтъ“ „Моята родина“ „Нашиятъ водопадъ“	Откъслечи на старобългарски, сръднобългарски и новобългарски езикъ. „Дѣдо Господъ и дяволтъ“ — на разни говори. „Моята родина“ — съ планъ и безъ планъ. „Нашиятъ водопадъ“ — написва се въ прости изречения. (Използува се написаното на черната дъска съчинение).	
„Есень въ гората“ — и „Есень“. „Седѣнка“, „За жиръ“. „Изпращане на война“ и „Боятъ при Драгоманъ“. „Ежтъ и къртътъ“.	„Есень въ гората“ — въ сложни изречения; запетая, точка и запетая. Обръщане разказвателни и запитни изречения въ заповѣдни и учудни. Извлича се прѣка речъ въ разговорна и еднолична форма. Обръща се прѣката речъ въ непрѣка. „Ежтъ и къртътъ“ се преразказва въ непрѣка речъ—разговорна форма; знаци. „Изпращане на война“, *) диктува се частъта съ прѣка речъ. Обръщението се поставя въ сръдата, въ началото и на края на изречението. *) Вмѣсто „Изпращане на война“ може да се вземе „Боятъ при Драгоманъ“.	

би усвоилъ по този път правописа. Тъзи знания не сж станали плътъ отъ плътъта и кръвъ отъ кръвъта му. А, въ края на краищата, граматиката трѣбва да ни доведе до прилагането ѝ — правописа. Следователно, граматико-синтактичните упражнения сж абсолютно потрѣбни. И наистина, какъ биха могли ученицитѣ да предадатъ писмено прѣката речъ безъ едно съгласувано участие на ухото, окоото и ржката? Следъ като я познаватъ вече, като познаватъ службата ѝ, трѣбва да се направятъ и нѣкои граматико-синтактични упражнения, каквито сж посочени въ това разпредѣление. Безъ това, въпрѣки знанията имъ, никога не биха написали прѣката речъ правилно, съ знацитѣ ѝ, защото имъ липсува навикъ, навикътъ пъкъ, самъ по себе си е нѣщо сложно. Той може да се добие възъ основа на ясни зрителни, слухови, и говоро-моторни представи.

Разбира се, тѣзи упражнения не трѣбва да бждатъ нѣщо измислено, чуждо на останалата езикова работа. Тѣ трѣбва да бждатъ продължение на работата по четене и писане. По възможностъ ще ги правимъ покрай останалата работа. Ако, обаче, естеството на материала наложи, ще ги вземемъ въ отдѣленъ часъ.

Тѣй погледнато на езиковата ни работа, изразена чрезъ разпредѣлението, трѣбва да наблегнемъ на нѣкои общи положения, които сж прокарани въ работата, и да дойдемъ до известни заключения.

1. Червената нишка, която се прокарва въ този опитъ за разпредѣление, това е единството, което трѣбва да протече презъ цялата ни работа по езика. Тя трѣбва да представлява една здрава и непрекъсната верига. Нѣма начало, нѣма край. Следващата работа ще бжде въ зависимостъ отъ предхождащата. Българскиятъ езикъ, това е сграда — лабиринтъ съ много входи и разклонения. За извършването на всѣко разклонение е потрѣбна специална работа, недѣлима отъ общия строежъ. Всѣки часъ, това значи поставяне нова тухла за довършването му, Повтаряме: писането ще бжде въ зависимостъ съ четенето и детския животъ въобще, граматиката — въ зависимостъ отъ писането и отчасти четенето, правописътъ се слива съ граматиката, ето веригата.

2. Въ това разпредѣление се обръща малко повече внимание на граматиката и правописа, въпроси, по които у насъ се спори най-много.

Правописътъ безъ граматиката е невъзможенъ; граматиката пъкъ, като отдѣленъ предметъ, преподаванъ самостоятелно, както до сега, трѣбва да изчезне. Тя ще върви неразривно свързана съ четенето и писането.

3. Трето нѣщо, което се подразбира отъ това разпредѣление е, че то не трѣбва да бжде нито много претрупано, нито пъкъ да бжде просто една схема.

Нѣкои колеги, напримѣръ, искатъ въ разпредѣлението да се приведатъ и художественитѣ анализи на четивата (образи и картини, езикови срѣдства, авторъ и творчеството му) и литература (литература за учителя и литература за ученика). Това, само по себе си е хубаво, но е излишно, защото всѣки учителъ смѣта

този въпрос като нещо нераздълно свързано съ четенето и за това не бива да обременяваме повече разпредълението.

От друга страна, разпредълението не трълва да бжде една ограничена схема, както искат нълкои. Такава схема не показва нищо. Съ нея нито би могло да се покаже единството при езиковата работа, нито пълк пълтя, по който биха се постигнали езиковитъл цели.

Ето защо, трълва да оспоримъл практиката както на детайлиститъл, тъл сжщо и тази на схематичитъл. Трълва да вървимъл по срълдния пълтъл, пълтя който ни чертае ползотворна и пълна съ положителни резултати работа.

Цветко Петковъл

Конкретната работа по гражданско учение

Въл досегашнитъл си статии за работа по гражданско учение изяснихме значението, трудноститъл и благоприятнитъл условия за образователната работа по тази дисциплина. Предстои ни да посочимъл точно какъл да се работи съ огледъл на изложеното до сега. Какво преследваме съ образователната работа по гражданско учение ?

Преди всичко, преследваме задачи каквито преследваме и при всълка друга образователна работа, а именно : а) да придобиятъл ученицитъл известни познания ; б) да се благоприятствува развоа на тълхнитъл духовни сили, за да се отнасятъл все по-критично и самостоятелно къмъл себе си и свълта ; в) да придобиватъл, възъл основа на познанията и духовнитъл си сили, едно или друго умение — да решаватъл задачи, да пълятъл, да рисуватъл, да боравятъл въл една или друга областъл ; г) да опознаватъл сами себе си, за да откриятъл областълта на призиванието си и се подготвятъл за нея ; д) да се подготвятъл за малки и по-голълми работници въл една практическа областъл ; е) да бждатъл социализувани съ тълхното радостно и съзнателно участие като вълрни синове и дълщери на епохата и народа си, сж готови на усилия и жертви за благоа на обществото ; ж) да могатъл утре сами да продължаватъл духовния си растежъл съ огледъл нуждитъл на живота и културата : или, образованието да стане основа на постоянно самообразование.

Задачитъл на образователната работа по гражданско учение ? На кжсо, тъл сж следнитъл :

а) Всички задачи, които преследваме съ всълка образователна работа сж и задачи на образователната работа по гражданското учение. Но тя има и свои, особени задачи, които можемъл да синтезуваме накжсо : да подготвимъл младитъл да познаватъл законитъл и институтитъл на своята държава като представител на организираното общество ; да ги подпомогнемъл да развиятъл добре гражданското си съзнание като членове на организираното общество и иматъл гражданска съвълстъл, която ще ги ржководи въл сложния

общественъ животъ; да култивираме предаността имъ къмъ страната и съзнанието имъ за отговорностъ предъ нея за дѣлата си; да развиемъ усѣта имъ за всичко ценно, което е сега или трѣбва тепърва да се осъществява въ гражданския животъ на страната за доброто на колкото се може повече хора. Или, чрезъ гражданското учение се подготвя будния, работливия, самостоятелния утре-шенъ гражданинъ на страната, който разбира и запазва всичко хубаво и работи противъ всичко гнило и отживѣло времето си въ живота на организираното общество. А то ще рече: гражданското учение готви за живота на страната, която се нуждае отъ здрави и критично мислящи хора, които обичатъ и действуватъ разумно въ полза на народа си като организирано цѣло.

Коя е тогава най-добрата метода за осъществяване образователната работа по гражданско учение? Онази, която се гради върху образователното начало: *чрезъ живота за живота*. А самитѣ деца сж недѣлима, жива частъ отъ живота на народа ни и като така тѣ криятъ въ себе си всичкитѣ възможности за правилната образователна работа по гражданско учение. Сжщото важи и за обществения животъ, чиято рожба сж тѣ. Второто начало, върху което следва да се гради образователната работа по гражданско учение е *това на личния имъ опитъ* т. е. тѣ непосредствено да общатъ съ една или друга веществена, културна или жизнена действителностъ, когато проучватъ една или друга образователна материя. Така ще може образователната работа да се гради и върху трето образователно начало: *нищо да не имъ се дава на готово, а всѣко познание, умение и всичко друго да се яви като плодъ на тяхнитѣ лични, съзнателни и доброволни усилия*. Началото-самодейностъ въ този случай ще произтича като неизбежна последица отъ първитѣ две начала.

Да кажемъ, че предстои да се минава материята: Търновската конституция и права и задължения на гражданитѣ. Като изхождамъ не отъ теоретични съображения, а отъ основания, почерпени най-напредъ отъ личната образователна практика съ деца отъ III кл. обикновено, а следъ това подкрепени и отъ доводитѣ на съвременната психология и педагогика, намирамъ, че посочената материя може да се мине най-плодоносно отъ образователно гледище последния начинъ.

Търновската конституция.

Ако допустнемъ, че до този моментъ децата никога не сж чували нищо за конституцията, въ последния часъ, преди да се разработва тази материя, учителътъ отдѣля малко време, за да постави проблема или задача: провѣрява какво знаятъ ученицитѣ за Търновската конституция, виждали ли сж я и чели ли сж нѣщо отъ нея, къде могатъ да я намѣрятъ, за да я прочетатъ и др.; възъ основа на такава беседа се създава интересъ къмъ конституцията и, ученици и учителъ идватъ до една или друга задача, напр. до задачата: всѣко дете да я прочете въ кжши и си отбележи въ тетрадката онѣзи членове отъ нея, които сж му направили особено силно впечатление. Естествено, въ този случай из-

никова въпроса отъ къде да я взематъ. Малко селища позволяватъ на децата да я намѣрятъ вънъ отъ училището. Но съществува ли и най-малко възможностъ въ тази насока, училището трѣбва да я използва, за да приучи децата да търсятъ сами и на дѣло да се убеждаватъ, че всѣка придобивка се използва отъ едни или други институти, лица, срѣди. Покрай тази възможностъ училището трѣбва и само да предлага възможности за правилна образователна работа или, все едно, то трѣбва да има поне 4—5 екземпляри отъ конституцията (единъ екземпляръ струва 10 лв., София, изд-во Чипевъ напр.), а ако може 10, 20 и по-вече екземпляри. Въ такъвъ случай учителятъ ги раздава на ученицитѣ и тѣ ще могатъ да ги прочетатъ.

Въ подготвителната беседа учителятъ, особено въ градоветѣ и по-голѣмитѣ села, ръководи ученицитѣ така, че тѣ да събератъ сведения за това какво се пише и говори за конституцията ни.

Опитътъ ме е убедилъ, че колкото по-голѣмо и по-културно е селището, както и колкото по-добре работи учителятъ изобщо и специално по гражд. учение, толкова по-голѣмъ интересъ проявяватъ ученицитѣ къмъ конституцията, толкова по-вече сведения събиратъ за нея и толкова съ по-голѣма охота се заематъ да я четатъ и проучватъ. Следния частъ предстои нова и важна образователна работа: следъ като възъ основа на началата — чрезъ живота за живота, личния опитъ (личното общение съ конституцията) и началото на самостоятелностъ — тѣ сж прочели и проучили конституцията, събрали сж лично сведения за нея и така се е оформилъ напълно надежденъ интересъ къмъ конституцията, сега предстои да се оформи нова задача за този часъ. Каква именно? Може да бѣде само една: съдържание на конституцията, значение и история — създаване и промѣни. Тази задача не бива да се налага на ученицитѣ: възъ основа на всичко посочено до сега, тѣ лесно идватъ подъ ръководството на у-ля до тази нова задача. Ето защо сега се почва нова, трескава работа: всѣки е прочелъ и проучилъ конституцията, отбелязалъ си е онова, което му е направило впечатление, събралъ е малко или много сведения отъ печата или мненията на възрастнитѣ за нея; възъ основа на това духовно богатство ученицитѣ оформяватъ задачата и почватъ работа за нейното разрешение. Какъ? Като използватъ отбелязаното и като отново четатъ и проучватъ въ момента конституцията, която е предъ тѣхъ. Така тѣ, възъ основа на личния опитъ и самостоятелността си, откриватъ, че конституцията съдържа закони досежно територията на държавата и върховния представител на страната, досежно всичко, що засѣга гражданитѣ на държавата отъ юридическо гледище и основни жизнени нужди, досежно Народното събрание и различнитѣ власти. А ръководятъ ли се така, че ученицитѣ могатъ да сравнятъ конституцията съ нѣкои отъ законитѣ за отдѣлнитѣ ведомства, напр. съ тѣзи за просвѣтното, тѣ лесно откриватъ, че тя съдържа основнитѣ закони, възъ основа на които се създаватъ всички останали закони въ страната.

По такъвъ начинъ се работи и досежно създаването на конституцията.

Каква е образователната стойност на такава работа? 1) Задачите и проблемите за разрешение не се дават от у-ля, а тѣ, въз основа на живота и личното общение съ конституцията, постепенно се оформяват въ съзнанието на учениците, стават тѣхни и тѣ съ интересъ се заематъ съ разрешението имъ. 2) Познанията не се даватъ наготово. Напротивъ, учениците придобиватъ лично отношение къмъ проблемите и задачите и тѣ сами ги добиватъ или преоткриватъ. 3) Така, образователната работа се свързва съ живота, съзнава се нейната необходимостъ, познанията придобиватъ жизнена стойностъ и цѣлата работа протича подъ знаменателя на съзнанието, че се върши нѣщо важно, къмъ което се изпитватъ положителни чувства — удоволствие, радостъ, дори възторгъ. Напр., всѣки пжтъ, когато учениците, които не сж виждали конституция, я виждаха за първи пжтъ, изпитваха необикновено голяма радостъ и бързаха да я четатъ съ увлѣчение. 4) Този начинъ на работа позволява образованието да се индивидуализира споредъ силите, подготовката и културните възможности на учениците: по-способните събиратъ по-вече сведения, по-добре проучаватъ конституцията, по-вече членове отъ нея привличатъ вниманието имъ, по-живо участие взематъ въ работата. Така у-льтъ може чрезъ работата и то относително взето, самостоятелната работа, да опознава и оценява учениците, да ги насърчава и поправя, да имъ възлага нови задачи. 5) По този пжтъ образованието става висша форма за сътрудничество между у-ль и учащи се, между учащите се и всѣки сътрудници за изпълнението на общата задача. 6) Подобна работа е отъ решително значение за развоя на критичното мислене: учениците могатъ да сравняватъ и обосноваватъ, да проникватъ и идватъ до изводи, да формулиратъ и изразяватъ установеното. 7) Ето защо така се работи и за езиковата култура на учениците: езикътъ става необходимъ, за да поставятъ проблемата и задачата, да търсятъ решението имъ, да изразятъ установеното. Напр., следъ като сж проучили конституцията и сж я сравнили съ други закони, за тѣхъ е лесно да разбератъ, че тя е основния ни законъ и я назоваватъ именно така. Тогава тѣ изпитватъ висша радостъ и за тѣхъ новото понятие, изпълнено отъ тѣхъ лично съ съответното съдържание е тѣхно, тѣ го разбиратъ и употребяватъ правилно. 8) При подобна работа учениците добиватъ възможностъ да поставятъ нови проблеми въ връзка съ конституцията. Така, тѣ често питатъ: кога и отъ кого е създадена; самостоятелно ли е създадена или това е направено въз основа на чужди конституции; кой и кога може да я промѣни и др. Тѣзи нови въпроси сж нови благоприятни условия за усилен и плодovitа образователна работа, която протича непринудено и при съзнателното участие на учениците. 9) Работи ли се по този начинъ, тѣ се приучаватъ да добиватъ сами познанията си като се справятъ съ една или друга фактическа действителностъ — това, което се пише и изтъква за конституцията; това, което сж законите отъ различните ведомства; онова, което съдържа конституцията. 10) Като откриватъ по пжтя на личната изследователска работа, че конституцията е основния законъ на страната, учениците

не само добиватъ познания и развиватъ духовнитѣ си сили, но се и възпитаватъ въ най-хубавия смисълъ на думата: проникватъ се отъ уважение къмъ основния ни законъ, който урежда цѣлия личенъ и общественъ животъ.

Права и задължения на гражданитѣ.

Нека използваме още единъ случай, за да посочимъ какъ се работи правилно по гражданско учение.

Въ часа, който предхожда непосредно онзи, когато още се разработва тази материя, съ ученицитѣ се води кжса беседа въ следния духъ: разликата между мъртвата природа, скалитѣ напр. и човѣка, между растенията и човѣка, между човѣка и животнитѣ. За ученицитѣ е лесно да разбератъ, че мъртвата природа нѣма нужди, че колкото повече се приближаваме къмъ човѣка въ органическия свѣтъ, толкова повече нуждитѣ се оформяватъ, а при него тѣ сж ясни и силни. Тукъ именно изниква въпросътъ: какви нужди има човѣкъ и какво прави той, за да ги задоволи? Следъ като се посочатъ задружно нѣкои отъ нуждитѣ на човѣка, този въпросъ се остава като задача за работа въ кл. Особено сж ценни резултатитѣ отъ подобна работа, когато ученицитѣ се напжтатъ да проучатъ въпроса съ огледъ нуждитѣ на семейството, на различнитѣ организации и обществото. Защо? Много просто: тѣ сж членове на семейства и всѣки день живѣятъ съ нуждитѣ на живота, които сж основа на права и задължения.

Нѣкои ученици, особено такива отъ III кл. си спомнятъ, че и въ конституцията се говори за права и задължения и искатъ да докладватъ, какво предвижда конституцията въ тази насока.

Сложена така бждещата работа, на чисто жизнено-обществена основа и върху тази на конституцията, тя става важна за ученицитѣ, увеличи ги и тѣ работятъ съ готовностъ.

За следния часъ всѣки ученикъ е мислилъ по въпроса, наблюдавалъ е, беседвалъ е съ възрастни, челъ е и се е опиталъ да дойде до известни изводи. Сега предстои да се довърши образователната работа подъ ръководството на учителя. Установили, че човѣкъ и особено семейството има нужда отъ храна и облѣкло, отъ жилище и всички други веществени блага, за ученицитѣ е лесно да разбератъ, че тази нужда е условие за *правото на трудъ*, чрезъ който ще се задоволяватъ нуждитѣ. Иначе животътъ е немислимъ. Но нуждитѣ не сж само веществени: отдѣлнитѣ човѣкъ и семейството, а отъ тамъ и обществото, има нужда отъ книги, театръ, почивка, отглеждане на деца и др. Ето, че за тѣхъ отново става ясно — трудътъ е необходимъ, за да се задоволятъ и тѣзи нужди и затова той е право на всички хора.

Но тукъ изниква новъ въпросъ, до който ученицитѣ лесно идватъ: всѣки ли човѣкъ, особено младитѣ, могатъ да се трудятъ безъ подготовка? Идва се до идеята, че всѣки човѣкъ, за да се подготви за единъ или другъ трудъ, трѣбва да добие образование. Или, нуждитѣ пораждатъ правото на трудъ, а това — правото на образование. Провѣрява се, какво предвижда конституцията и се установява, че тя гарантира всѣкому тѣзи права.

Добре, човекът се е подготвил и работи, създава веществени и духовни блага. Дали нѣма опасностъ за тѣхъ? При всѣка работа, проблемата се поставя отъ ученицитѣ и тогава тѣ самостоятелно и възъ основа на конституцията идватъ до правото на собственостъ, неприкосновенностъ на жилището и кореспонденцията, политическиѣ права и т. н. Все по сѣщия пѣтъ на *жизнената и логическата необходимостъ* се идва до правото на сдруженията и свободата на печата, на съвѣстѣта, на личностѣта. Съ конституцията въ рѣзка и възъ основа на фактитѣ отъ живота, ученицитѣ се убеждаватъ, че съвременното организирано общество се стреми да осигури система отъ права на човекъ.

Но какъ става това? Чрезъ законитѣ и институтитѣ на държавата: за ученицитѣ е лесно да разбератъ, че за да се добива образование, да се пази неприкосновено жилището и плода отъ труда ни, да се пази страната, необходими сѣ закони, институти, сѣдилища, училища, войска, трудова повинностъ и др., за които сѣ необходими срѣдства, хора и изпълнение на законитѣ. Тогава правата какво пораждатъ? Задължения, които сѣ такава необходимостъ, каквато сѣ и правата. Работи ли се въ този духъ, за ученицитѣ е лесно да посочатъ и проучатъ задълженията на гражданитѣ, а именно: да плащатъ данѣци, да зачитатъ живота, имота и честѣта на другитѣ, да служатъ въ войската и трудовата повинностъ, да даватъ образование на младитѣ, да зачитатъ институтитѣ на страната и т. н.

Подобна работа не само има всички положителни особености посочени по-рано въ връзка съ Търновската конституция, но тя се превръща въ емпирично-изследователска работа, въ която проблемитѣ и задачитѣ се пораждатъ и уясняватъ една друга съ логическа и жизнена необходимостъ. А това превръща образованието въ дълбоко лично изживяване, което овладява цѣлата личностъ на ученицитѣ и я развива като цѣлостъ. До каква степенъ тази емпирично-изследователска метода е плодотворна, се вижда и отъ следнитѣ факти: всѣки пѣтъ, когато работѣхъ по гражданско учение въ този духъ, ученицитѣ отъ по-големии и малки градове поставяха такива проблеми: цомъ всѣки гражданинъ има не само права, но и задължения, министритѣ иматъ ли задължения? Има ли задължения върховниятъ представител на държавата? Такива въпроси сѣ основа за нова образователна работа и нови проучвания на конституцията, които неизбежно водятъ до извода, че всѣки въ страната, отъ най-малкия до първия гражданинъ има не само права, но и задължения. Този изводъ придава нова сила на установеното по-рано за обикновенитѣ граждани и за значението на конституцията, която е надъ всички.

* * *

Като разкриваме образователнитѣ начала и метода за работа по гражд. учение, не мислимъ, че трѣбва да се шаблонизира: да се почва точно така, както сочимъ тукъ, да се трѣгва точно отъ тамъ, отъ дето ние сме трѣгвали, да се поставятъ точно тѣзи въпроси. Нищо подобно. Ние чертаемъ само общата насока и раз-

криване духа на работата, а подробностите сж винаги зависими от мѣстните условия, от подготовката на ученици и у-ль, от обзавеждането на училището. А тази насока и духът на *емпирично-изследователската работа* се свежда до следното: да тръгваме от фактите на живота, да използваме нуждите на ученици и общество, да използваме всички веществени помагала (бюджети, сборници, закони, конституцията и др.), да поставяме съ учениците проблеми за решение и ги решаваме въз основа на документи, данни и факти от живота съ тяхното радостно участие като всичко, що може да се проучи самостоятелно, под ръководството на учителя не се дава на готово. Работи ли се въ този дух на лично изследване от страна на учениците, можем да бъдем спокойни: учениците ще се образуват правилно чрез гражданското учение и то ще играе важна роль въ подготовката имъ като граждани.

Би ли могло да се работи така и съ деца от IV отд.? Ето краткия ни отговоръ: колкото по-малки сж децата, толкова по-правилно следва да се работи съ тяхъ въ духа на изложеното. Малкото дете разбира и се убеждава, проявява интересъ и работи съ желание само когато само види, прочете, когато се зачитатъ нуждите му. Разбира се, то ще добие по-малко при образованието... но отъ него се иска и по-малко.

Денчо П. Н. Нанковъ — София

Крайгодишна беседа въ първо отделение

Докато се дойде до съвременното схващане целта и значението на крайгодишните беседи, училищната практика е изминала доста път. Още отъ ранни години, па дори и преди двадесетъ години, на беседите се гледаше като на изпитъ, съ който се е целѣло да се подложатъ на проверка придобитите познания презъ даденъ училищенъ периодъ. Сжщото е било и въ старохристиянските училища. Нашите училища въ предосвободителната епоха сжщо завършвали съ изпити, тъй хубаво описани въ романа „Подъ игото“ отъ Иванъ Вазовъ и „Преживѣното“ отъ Т. Г. Влайковъ. Дали подобни изпити иматъ нѣкакво значение и дали може чрезъ тяхъ да се даде една обективна преценка на учениковите знания е вънъ отъ предмета на статията ни.

За отбелязване е, обаче, обстоятелството, че когато нашето училище започва да се урежда отъ училищните общини т. е. когато българското училище става народно, изпитите въ края на годината започватъ да намаляватъ строгостта си и губятъ значението си, като изпити въ смисълъ за оценка, докато най-после добиватъ характеръ на тържествено завършване учебната година, или идваме до съвременното разбиране за крайгодишните беседи. Защо и какъ стана тъй?

Българският народ покрай многото си традиции е запазил и тази — да се чествува най-тържествено завършека на голѣмитѣ работи.

Българинът след жетва, вършитба, след направа на черкви, чешми, училища и др., като вѣнецъ на тия дѣла, устройва тържества. Ние смѣтаме, че и крайгодишнитѣ беседи иматъ сжщото това психологическо оправдание — тържество след упоритъ трудъ.

На закона не остава нищо друго, освенъ да санкционира това извоювано народностно схващане на крайгодишнитѣ беседи. И той стори това. У насъ вече навсѣкжде крайгодишнитѣ беседи се произвеждатъ не като изпити за оценка на учениковия успѣхъ, а за тържествено завършване учебната година.

Какъ трѣбва да бжде водена беседата и какъвъ материалъ трѣбва да бжде включенъ въ нея? Този е най-важния въпросъ. Ние казахме, че крайгодишната беседа не е изпитъ, а тържество, забава, чрезъ която отдѣлението ще приключи учебната година. Следователно, крайгодишната беседа ще съдържа моменти отъ обучението, които биха доставили радостъ за всички. Детето изпитва приятно чувство всѣкога, когато го доведемъ до положение само да извърши нѣщо. Детето умѣе да се наслаждава отъ работата си, отъ творчеството си. И ние смѣтаме, че въ деня на беседата умението на учителя ще се състави отъ това да избере и се спре на моменти отъ обучението, които нѣкога сж били тайни неразгадани за детето, (като писането и четенето въ I отдѣление, явления) и събития ставали около детето преди, а днесъ тѣзи нѣща сж му вече подвластни. И детето съ радостъ заявява, че ги знае, че може да извърши дадена срѣчностъ, която до вчера му е била най-голѣмата грижа. Освенъ това, всѣки изучаванъ обектъ презъ годината е и емоционално свързанъ съ детето, чрезъ пѣсни, речъ, рисуване и пр. Крайгодишната беседа ще обедини всички пѣсни, стихотворения, легенди и пр., за да достави забава и радостъ на децата. Всѣка пѣсенъ и всѣко стихотворение сж реакция на човѣка, възбудена, предизвикана отъ обектъ, съ който сме въ досегъ. По нѣкакъвъ начинъ и детето реагира. И за да може да изживѣе тая реакция, ние ще изпѣемъ пѣсенъта или ще декламираме стихотворението за дадения обектъ.

Крайгодишната беседа ще обединява или по-право може да обединява материалъ отъ всѣки учебенъ предметъ. Нѣма учебенъ предметъ, който да не възбужда и детската емоционалностъ. Математиката, която е чисто рационална наука, крие сжщо емоционаленъ елементъ. Когато ученикътъ решава известна задача, той е впрегналъ всичкитѣ си душевни сили. Следъ решението неговото сжщество се изпълня съ едно приятно чувство на тържество, на победа. Детето се радва, че „може“, че знае. Споредъ насъ, нѣма значение отъ кой жизненъ комплексъ ще започне беседата — дали отъ нуждитѣ на човѣка, или пъкъ отъ родния кжтъ, като мѣсто, кждето ставатъ всѣкидневнитѣ стопански и природни събития, на които детето е непосредственъ свидетелъ. Важното е да се дойде до целта — радостъ за детето.

Често четемъ изъ педагогическитѣ списания развити край-годишни беседи. Смѣтаме, че всѣко отдѣление е живѣло свой индивидуаленъ животъ. И крайгодишната беседа ще носи тази специфична индивидуалностъ, характерна само за това отдѣление. Една беседа готвена за друго отдѣление, следъ като се е съобразила съ дадена конкретностъ, не може да бжде приведена или приспособена къмъ друга конкретностъ. По тази причина ние не ще дадемъ развѣта беседа, а само скица.

* * *

Тукъ даваме скица на крайгодишна беседа за *първо отдѣление*, която, разбира се, нѣма за целъ да постави учителя въ рамка и да го застави само по този единъ единственъ начинъ да беседва съ децата, а напротивъ, да го наведе на размишления и да даде идея за едно по друго постъпване, различно отъ досегашната практика на учителя.

Скица

Добъръ день деца. Защо сте толкова весели? — защото сега е изпитъ. Какъвъ изпитъ? — по четене, писане, смѣтане... Деца нѣма да имаме изпитъ. Ще почетемъ, ще попѣемъ, ще се порадваме, както и другъ пътъ сме правили. Азъ знаа, че можете да четете, пишете и смѣтате. Нека Никола да прочете „Новитѣ другари“. За кого се говори въ четивото? — за книгитѣ. Защо е потребно да знаемъ да четемъ. (Съпоставя се времето, когато не сж знаели да четатъ — началото на годината и сега). Кой желае да издекламира стихотворението „Книжко моя“? — Стефчо.

Вие цѣла година идвахте на училище. Сутринъ кой ви приготвяше и изпращаше? — мама или татко. Помислете какви грижи още полагатъ за васъ родителитѣ ви! (На всѣки въпросъ ученицитѣ отговарятъ съ кжсо разказче, а не съ една дума или изречение). Декламира се стихотворението „Родители“ и се изпѣва пѣсенъта „Отъ кога ни е родила“. Деца, какъ ще се отплатите на родителитѣ си? Сутринъ татко ви кжде отива? Отъ какво се нуждаете? — храна, облѣкло, топливо и пр. Ягода, кажи какъ си набавяте храна. (Тукъ материалътъ за града се различава отъ този за селото). Вентура, кажи какъ си набавяте облѣкло! Петре, кажи какъ си набавяте топливо! Радвате ли се, когато имате нови дрехи? Да изпѣемъ пѣсенъта „Отъ днесъ имамъ вече нови панталонки“.

Михаиле, у васъ колко души сте? Какво образувате? — семейство. Димитре, вашето семейство отъ колко души е?

Въ домътъ на човѣка какви животни живѣятъ? — конь, крава, пѣтлю, овца, котка, мишка. Ученикъ разказва за ползата или вредата отъ тѣзи животни. Иванчо, кажи стихотворението „Наша крава“. Амалия, кажи стихотворението „Лудо коте“. За пѣтля какво знаемъ? — пѣсень, да я изпѣемъ. (Могатъ да се решаватъ и задачи: Иванчови иматъ 9 бѣли агънца и 6 черни, какво се търси. Баба Гена продала яйца и взела 16 лв. За 8 лв. купила оризъ. Какво се търси? и др. подобни). Четатъ се четива отъ чи-

танката съ подходящи сюжети: Еленкиното кученце, котана, кукуригу и пр.

Деца, защо пѣтлю буди земеделѣца толкова рано? Какво работи сега земеделѣцѣтъ въ полето? (Говори се за полскитѣ работи сега, като се съпоставятъ тия презъ есенъта, когато децата за прѣвъ пѣтъ сж трѣгвали на училище). Какъ казваме на времето, когато листата окапватъ, птицитѣ отлитатъ, и често ваятъ дѣждове? А кога снѣгъ покрие земята? (Декламиратъ се стихотворения за есенъта и зимата). Погледнете полето и кажете кой го е окичилъ съ цвѣтя! (Декламираме стихотворения за пролѣтъта и лѣтніи). Кое цвѣте най-рано цвѣти? (Ученикъ разказва легендата за кокичето). Кое цвѣте обича да расте по полянитѣ? А изъ хресталацитѣ? (Изпѣватъ се пѣснитѣ за минзухара и теменужката. Казватъ се и гатанки за тѣхъ). Кой е направилъ тѣзи тѣй хубави цвѣтя? Декламиратъ се стихотворенията „Кой направилъ е цвѣтята“ и „Богъ“. А насъ кой е създалъ? А всичко що виждаме? Какъ казваме тогава на Бога? — нашъ добъръ баща. Какво ни дава Богъ. Какъ му благодаримъ. Кой е Неговия (на Бога) Синъ. Говори се накратко за живота и дѣлата на Исуса Христа. Исусъ ни е далъ примѣръ за трудолюбие, да се обичае, помагаме и пр. Изпѣва се молитвичката „Боже миличкъ“. Пожелаваме си приятна почивка презъ ваканцията. Изпѣваме пѣсни за края на учебната година.

М. Христовъ — София.

Две думи за беседата

Чистосърдечно трѣбва да признаемъ, че за доста учители годишната беседа е нѣщо твърде досадно, твърде мжчително. За това, разбира се, има и чисто обективни причини. Обикновено картината е следната:

По тѣснитѣ пѣтеки, на и безъ това претѣпканата съ чинове и деца класна стая, се нареждатъ столове, а нѣкъде и пейки. Скоро тѣ се заематъ отъ угрижени, но празнично облѣчени родители. Стаята постепенно се изпълва съ топѣлъ, разваленъ въздухъ. Вратата сегизъ-тогизъ поскрѣзва и очитѣ на всички се обръщатъ къмъ закѣснѣлия посетителъ или къмъ предпазливо измѣкващия се гостъ. Децата се погятъ, въртятъ се неспокойно на чиноветѣ си и явно се отегчаватъ. Учителтъ, доста развълнуванъ, гледа да угоди на всички: на присѣтстващитѣ родители, като вдига по-често тѣхнитѣ деца, на случайно посетилитѣ го колеги или други компетентни лица, като вдига по-силнитѣ ученици и, въ сжщото време, той се бои, че, ако нѣкой слабъ презъ годината ученикъ даде на беседата задоволителенъ отговоръ, много мжчно би могълъ да обоснове после предъ неговитѣ родители поставената му слаба бележка. Последното обстоятелство ме кара да изтъкна, че

на беседата все още — въпреки ясния текст на закона — продължава да се гледа като на изпитъ. И, което е особено странно, то е, че така гледат не само непосветенитъ въ училищнитъ разпоредби родители, а — и нѣкои учители. Всъщностъ, такова схващане е изцѣло погрѣшно.

Беседата трѣбва да бжде единъ хубавъ показъ предъ гоститъ на онова, което ученицитъ сж постигнали презъ годината, една приятна културна, ако може така да се каже, забава, а за четвърто отдѣление и една тържествена раздѣла.

Мнозина се препиратъ, дали беседата трѣбва да се води цѣлостно или по предмети. Споредъ мене, препирнята е неумѣстна, тъй като беседата не е обучение. Азъ нѣма да дамъ нѣкакъвъ подробенъ планъ, защото не мисля, първо, че изключително отъ него зависи успѣшното провеждане на беседата и, второ, защото намирамъ, че „образецътъ“ е нѣщо много лично и е непригоденъ за използване отъ други. Нека беседата се води само тъй, както учителятъ намира, че тя ще протече най-леко, най-радостно за децата, за него и за присѣстваващитъ гости.

Искамъ съ нѣколко думи да кажа какъ мина ланшната ми беседа съ четвърто отдѣление. Десетина дни преди края на учебната година поржчахъ на децата да напишатъ съчинение, въ което нажсо да обрисуватъ изминатия пѣтъ отъ първо отдѣление до четвърто и да поздравятъ гоститъ съ добре дошли. А тъй като и щѣха да напуснатъ това училище, то, между другото, редно бѣше да се сбогуватъ съ мене и съ другаритъ си. Затова имъ поржчахъ да напишатъ друго съчинение въ този смисълъ. Всички съчинения бѣха провѣрени въ класъ. На беседата бѣха прочетени най-хубавитъ две отъ авторитъ имъ.

Ето първото:

Уважаеми родители и господине учителю,

днесъ е последниятъ день, съ който заврѣшваме нашето първоначално образование. Ние си спомняме за първия учебенъ день, когато съ разтупкани сърдца прекрачихме прага на това училище и плахо разглеждахме непознатата намъ обстановка. А ето ни сега почти първокласци. Разликата между малкитъ тогавашни първоотдѣленци, които съ тънкитъ си прѣстчета едва извъртаха различни колелца, ченгелчета, лулички, бастончета и съ мжка сричаха азбукето и ученицитъ, които днесъ виждате предъ васъ е грамадна. Ние станахме по-голъми не само тѣлесно, а — и душевно. Колко много чисти и възвишени чувства преживявахме, колко много знания и сръжности придобихме тукъ презъ тѣзи четири години? Това вие, уважаеми родители, следъ малко сами ще видите и оцените. Но онова, което не може да се види, а само ние го знаемъ, онова благодарение на което станахме по-добри и по-умни, то е всѣкидневниятъ трудъ на нашия учителъ, неговата обичъ къмъ насъ, която му е давала сила да ни търпи такива, каквито сме и да направи отъ насъ това, което сме. За всичко, драги учителю, ние сърдечно ви благодаримъ и завинаги ще ви бждемъ дълбоко признателни. Васъ, драги родители и гости, поздравлявамъ съ добре-

дошли на нашата беседа и се надѣвамъ, че ще останете доволни отъ това, което ще видите и чуете днесъ отъ насъ.

Беседата започнахме съ цѣлостенъ разказъ за Исуса Христа и Неговото учение. Намирамъ, че това учение е достатъчно художествено дадено въ притчитѣ, та нѣма нужда да се „подслажда“ съ стихове и разкази и е твърде възвишено, та е неудобно да се вмѣкватъ тукъ-тамъ задачи, или нѣщо друго, за да се получи ужъ нѣкаква цѣлостностъ. Материалътъ по отечествознание и природознание подбрахме и подредихме така, че да се очертае ясно хубостта, богатството и величието на нашето отечество, съ неговитѣ просторни полета и дивни планини, да се подчертае трудолюбието, силата и храбростта на българския народъ. Отъ всичко трѣбваше да лѣха любовъ къмъ този народъ и неговата земя. При сгода решихме нѣколко комбинирани задачи. Накрая оставихъ четенето. Децата дадохъ кратки животописни сведения за най-добритѣ наши писатели, четяха тѣхнитѣ произведения, декламираха стиховетѣ имъ. Завършихме съ тържествено изпѣване на „Мила родино!“ (отъ само себе си се разбира, че по време на беседата се изпѣха, при подходящи случаи, и други пѣсни).

Сега излѣзе второто дете и прочете своето слово.

Драги родители и гости,

нашата беседа завърши. Не зная дали малкото време бѣ достатъчно, за да ви покажемъ поне частъ отъ това, което знаемъ и можемъ. Наистина, то не е много, но е достатъчно, за да ни вдѣхне вѣра въ нашитѣ сили да учимъ и да преодоляваме прѣчкитѣ, достатъчно е, за да се гордѣемъ, че сме българи, синове, както казва народниятъ поетъ „на юнашко племе и на земя прекрасна.“

Мили другари,

следъ малко звънецътъ ще издрѣнка и ние ще се раздѣлимъ. Дали ще бждемъ пакъ заедно въ първи класъ? Може би, не. Но ние никога, никога не ще забравимъ времето на нашата обща работа, общи грижи, радости, игри, пѣсни и разходки.

Господине учителю,

къмъ нашата голѣма радостъ, че завършваме съ успѣхъ четвърто отдѣление се примѣсва и голѣма скръбъ, задето се раздѣляме съ васъ. Не зная дали можехме достатъчно да ви се отплатимъ за всичко, което сте направили за насъ. Понѣкога, това е истина, ние ви огорчавахме, но то е ставало неволно. Сега, въ този часъ на раздѣла, азъ ви моля да ни простите и да забравите това. Вѣрвайте, ние винаги силно сме ви обичали, ала не винаги умѣехме да изразимъ нашата обичъ. Простете ни и ние ви обещаваме, че ще се мжчимъ да бждемъ достойни ваши ученици.

Сбогомъ, учителю драги, сбогомъ другари, сбогомъ на всички!

Думитѣ на малкия ораторъ развълнуваха слушателитѣ. Следъ него азъ се обърнахъ къмъ децата съ нѣколко напѣтствени думи, пожелахъ имъ приятна почивка и се раздѣлихме.

† Гина Платнарова — София*)

Крайгодишна беседа съ ученицитѣ ми отъ I отд. презъ учебната 1938—1939 год.

I часъ

1. Молитва и пѣсенъ „Ний сме весели първаци“.

— Деца, както виждате, днесъ ние не сме самички. За какво ли сж дошли и вашитѣ родители? Тогава да започнемъ! Гледайте въ менъ и бждете внимателни, защото вашето внимание днесъ ще достави голѣма радостъ както на менъ, така сжщо и на тѣзи, които сж дошли да ви чуютъ.

I.

1. Знаете, деца, че много люде и много животни живѣятъ на земята. Много птички пѣятъ крѣшни пѣсни по горитѣ. Безброй буболечици день и нощъ бдятъ изъ най-потайни кѣтчета на земята. А всѣка пролѣтъ полетата и градинитѣ се покриватъ съ буйна зеленина и пѣстри цвѣтенца. Що е необходимо, за да може всичко това да живѣе и се радва на живота? На първо мѣсто кое отъ тѣхъ трѣбва да поставимъ?

2. Какъ ще се увѣримъ, че людетѣ, птицитѣ и животнитѣ не могатъ безъ въздухъ? А какво ни трѣбва тука намъ, за да покажемъ на вашитѣ родители, че и растенията не могатъ безъ въздухъ? Изтъкнахте, деца, голѣмото значение на въздуха за живота на земята. Питамъ се сега азъ, нѣма ли да дойде време този въздухъ да се свърши? Защо? А нѣма ли да се развали толкова много, че да не можемъ да се ползваме отъ него? Защо? Затова, кжде въздухътъ е най-чистъ? А най-разваленъ?

3. Казахте, деца, че за живота на земята е необходима и храна. Колко дни може да прекара единъ здравъ човѣкъ безъ храна? А безъ вода?

4. Спомнете си сега и ми кажете какво направихме тука, за да се увѣримъ, че за растенията, а заедно съ това и за всичко живо на земята е необходима и свѣтлина?

— Да, деца, израстна лещата ни буйна, защото имаше всичкитѣ други условия за растежъ. Но тя бѣше болнава—жълта. Видѣхме какъ нѣкои клонки се мжчеха да излѣзнатъ изъ подъ похлупака. Това бѣше единъ буенъ стремежъ къмъ свѣтлина, защото безъ нея нѣма животъ на земята.

5. Казахте, деца, че за живота на земята е необходима и топлина. Всички ли животни и насѣкоми умиратъ, кога изгубятъ тѣ-

*) На 8 мартъ т. г. скоропостижно се помина въ София Гина Василева Платнарова, първоначална учителка при I Софийско нар. основ. у-ще „Хр. Ботевъ“.

Гина Василева Платнарова е родена на 27 V 1897 год. въ китния балкански градецъ Карлово, кждето прекарва безгрижно детинство подъ омайното влияние на гордия Балканъ. Покойната бѣше достойна за подражание учителка.

лесната си топлина? А дърветата? Може ли този зименъ сънъ да продължи много години подредъ?

6. Сега ще трѣбва и да кажемъ кои сж източниците за топлина и свѣтлина на земята. Кой ще каже? Какво знаете за слънцето? Презъ цѣлата година еднакво силно ли ни топли и свѣти то? Защо не? (Неудобното положение на земята спрямо него.). А еднакво ли силно грѣе то цѣлата земя? Кои страни топли най-силно? А най-слабо? Освенъ слънчевата топлина, коя друга топлина нагрѣва земята? По що познаваме, че въ земята има огънь и много ли е той?

II.

1. И така, деца, въздухътъ, храната, топлината и свѣтлината сж необходимитѣ нѣща, за живота на земята. Кой ни ги е далъ и съ що ги изпросваме отъ Него? Какво правимъ още кога Му се молимъ? Всичкитѣ ли люде се кръстятъ, кога се молятъ? Защо ние се кръстимъ? А защо се наричаме християни? Кжде се е родилъ Исусъ Христосъ? Кога? Кои сж се научили първи за раждането Му и отъ кого? А останалитѣ люде? За да си спомняме всѣка година за раждането на Исусъ, кой празникъ е наредила нашата Църква?

2. Презъ кое годишно време празнуваме Коледа? Дайте ми картинката на единъ зименъ день!

3. Какъ се казва нощта преди Коледа? Кой милъ гостенинъ очакватъ малкитѣ деца да ги споходи презъ тази нощъ? А вие вѣрвате ли, че сжществува той?

III.

1. Въпрѣки това, да изпѣмъ пѣсничката му. Да издекламираме и стихотворението му.

2. Забравихме да кажемъ, деца, кой се е грижилъ за Исусъ докато е билъ малъкъ. А за Васъ кой се грижи? Да кажемъ тогава и тѣхното стихотворение! Кой ще го каже? А тука въ училището кой се грижи?

3. Каква награда очакватъ родителитѣ ви отъ васъ за тѣзи голѣми грижи? А дали вие сте били всѣкога внимателни и послушни тука въ училището и дома при родителитѣ си? (Чете се четивото „Невнимателниятъ Ганчо“.).

4. Казахте, деца, че вашитѣ родители се грижатъ и за вашата прехрана. Колко вида храна ядемъ ние? Животнитѣ? А растенията съ що се хранятъ? Каква растителна храна употребяваме ние? Отъ кжде се взематъ зеленчуцитѣ? Вкусна и полезна храна ли сж тѣ? (Четиво „Дѣдо и рѣпа“. Четиво „Моитѣ зайчета“).

IV.

1) Сега искамъ да ми направите една смѣтчица съ зеленчуци, но такава, че да събираме единици съ единичи и полученото число да не е по-голѣмо отъ 10.

2) Сега ми направете друга смѣтка, но такава, че да има събиране на десетици и единици и единици, но полученото число да не е по-голѣмо отъ 20. Сега пъкъ искамъ друга

сметка: събиране единици съ единици и полученото число да е по-голямо от 10.

3. Състезателно сметане „На кончета“ върху тритъ вида събиране.

II част

I

1. Пъсенъ.

2. Говорихме, деца, за зеленчуците. Сега пъкъ да си поговоримъ за овошките. Отъ къде се взиматъ тѣ? Що е овощна градина? Какъ сж наредени дърветата въ овощната градина? Кога ги сади градинарътъ и отъ що?

3. Коя частъ на овощнитѣ дървета ядемъ ние? Отъ какво сж станали плодоветѣ? Презъ кое годишно време цвѣтятъ овощнитѣ дървета?

II

1. Дайте ми картинката на пролѣтъта! Небето е чисто и ясно. Слънцето грѣе по-силно. Снѣгътъ се е стопилъ. Дърветата и цвѣтенцата сж цвѣнали. Насѣкомитѣ сж се събудили отъ зимния сънъ. Пристигнали сж и пролѣтнитѣ пѣснопойци отъ топлинтѣ страни.

2. Четиво „Майстори-зидари“.

Покойната е минала по сжщия начинъ и материала за останалитѣ още 2 часа на беседата. Последниятъ ѝ часъ е ималъ характерна забава.

П. Д. Тимневски, у-лъ с. Студена, Софийско

Съкращаване и премѣстване на учителитѣ

Назначенитѣ на постоянни мѣста учители могатъ да бждатъ премѣстени само въ следнитѣ случаи:

- а) При намаление на учителски персоналъ;
- б) По взаимно съгласие;
- в) За по целесъобразно подреждане на персонала въ общината;
- г) Служебно по решение на дисциплинарния сждъ и
- д) По решение на дисциплинарния съветъ при Министерството на народното просвѣщение (чл. 74 отъ Закона за народното просвѣщение и чл. 77 отъ Закона за държавнитѣ служители).

Членъ 35 отъ „Наредбата за назначаване и премѣстване на учителитѣ при основнитѣ училища въ Царството“ повелява: „Когато учителския персоналъ въ едно селище се намали, съкращаватъ се учителитѣ съ най-низка оценка и се премѣстватъ въ други селища на общината. При липса на вакантни мѣста въ общината, околийската комисия премѣства съкратенитѣ учители на вакантни мѣста въ най-близкото до последното имъ мѣстослужене селище въ околията. Ако и въ околията нѣма мѣсто, областниятъ училищенъ

инспекторъ нарежда, премѣшването на съкратенитѣ учители да стане на вакантни мѣста въ областъта или прави постѣпки въ Министерството за назначаването имъ въ друга област на Царството.“

Премѣшването на съкратенитѣ учители се извършва преди назначаванията по чл. 23 — 33 на сжщата наредба.

За да се изясни смисъла на чл. 35 отъ наредбата и да се уеднакви работата на околийскитѣ училищни комисии въ страната при съкращаване на учителитѣ и назначаването имъ, Министерството на народното просвѣщение съ окрѣжно № 37325-I-12 отъ 18. VIII. 1938 година нареди за строго изпълнение следното:

1. Съгласно чл. 35 отъ Наредбата за назначаване и премѣшване на учителитѣ при основнитѣ училища въ Царството, когато учителския персоналъ въ едно селище се намали, съкращаватъ се учителитѣ съ най-ниска оценка.

Като се има предвидъ, обаче, духа и принципнитѣ положения, легнали въ основата на горната наредба, то съкращенията трѣбва да ставатъ по обратния редъ на назначенията. Успѣхъ, съотношение на полъ, група и т. н. ще бждатъ основни условия при съкращенията.

2. Съкратенитѣ учители, които, съгласно споменатия чл. 35, се премѣшватъ въ други селища на общината, околията, областъта или царството, трѣбва да се назначаватъ на постоянни мѣста само, ако отговарятъ на полъ и група на съответнитѣ вакантни мѣста.

3. Ако въ нѣкои учебни околии има съкратени учители отъ миналата учебна година, които по една или друга причина не сж били назначени на постоянни мѣста, то на сжщитѣ следва да се намѣри такова мѣсто преди да бждатъ размѣстени онѣзи учители, които следва да бждатъ съкратени следъ 15. IX. 1938 г.

Съкратенитѣ учители ще бждатъ премѣстени по реда на тѣхния успѣхъ.

И по така даденитѣ инструкции се извършиха съкращенията до 15 августъ 1939 год., но за изненада на учителството, Министерството съ окрѣжно № 6223 отъ 15. VIII. 1939 год. нарежда за знание и изпълнение, че съгласно решението на административния съветъ — протоколъ № 147 отъ 13. VI. 1939 год., одобрено съ резолюция на Господина Министъра отъ 11. VI. с. г., окрѣжно № 37325-I-12 отъ 18. VIII. 1938 год. се отмѣнява въ първата му точка по отношение на първоначалнитѣ учители и остава въ сила по отношение прогимназиалнитѣ учители. Това значи, че за напредъ съкращаването на първоначалнитѣ учители ще трѣбва да става по точния смисълъ на чл. 35 отъ Наредба законъ за назначаване и премѣшване на учителитѣ отъ основнитѣ училища въ Царството, като се има предвидъ само успѣха на подлежащитѣ на съкращение учители, а не по обратния редъ на назначаванията.

За неколегиални отношения и за по-целесъобразно подреждане на персонала, учителитѣ отъ общината могатъ до 10 септемврий да бждатъ размѣствани отъ околийската училищна комисия. Решението за размѣстване на учителитѣ въ общината за неколегиални отношения се мотивира обстойно отъ околийската комисия, а по решение на дисциплинарния съветъ при Министерството, за

целесъобразно подреждане на персонала и за неколегиални отношения, Министерът може презъ годината да размества учителитъ отъ една община въ друга въ пограничните мѣста на Царството.

Решенията на околийските училищни комисии по чл. 38 отъ Наредба за назначаване и премѣстване на учителитъ при основните училища въ Царството за неколегиални отношения или за по-целесъобразно подреждане на персонала въ общината, влизатъ въ сила следъ утвърдението имъ отъ съответния областенъ училищенъ инспекторъ, безъ да подлежатъ на обжалване предъ областните училищни комисии (Решение на административния съветъ при Министерството на народното просвѣщение отъ 28. I. 1939 г.), окръжно № 867 отъ 10. II. 1939 год.

Това решение административниятъ съветъ гради върху изричното постановление на втората частъ отъ ал. II на чл. 38 отъ наредбата, която гласи: „Размѣстванията на учителитъ въ училищата на една и сѣща община, следъ одобрението имъ отъ областния училищенъ инспекторъ, сж окончателни и не подлежатъ на обжалване“.

По силата на чл. 210 отъ Закона за народното просвѣщение, споредъ който учителъ не може да бжде наказанъ (премѣстенъ) преди да даде писмени или устни обяснения, винаги къмъ протоколното решение на околийската училищна комисия за целесъобразно подреждане на учителския персоналъ въ общината, трѣбва да бжде придруженъ съ анкетна преписка, за да я прегледа и прецени областниятъ училищенъ инспекторъ преди да утвърди протокола, понеже последния е безапелационенъ — не подлежи на обжалване следъ утвърдението му.

Премѣстенитъ отъ едно мѣсто въ друго учители иматъ право на непрекъсната заплата, макаръ и да не сж съставили актъ за встъпване въ длъжностъ непосредствено на другия день следъ напускане старото мѣсто, стига да сж спазили предвидения въ чл. 16 отъ Закона за държавните служители 10 дневния срокъ (Р. № 87 отъ 31 май 1939 г. общо събрание на Върх. см. палата).

При премѣстване на учителитъ не по тѣхно желание е свързано съ разходи, то чл. 53 отъ з. д. с. предвижда едно възнаграждение, подъ форма на пжтни и дневни. Пжтнитъ и дневнитъ ще се плащатъ и въ случаитъ, когато това премѣстване е станало и по дисциплинаренъ редъ (чл. 49 и 51 отъ з. д. с. и чл. 126 отъ правилника за бюджета, отчетността и предприятията).

Затова въ заповѣдитъ за премѣстването на учителитъ, трѣбва винаги да се издаватъ като се означа, че то става „съ право на пжтни и дневни пари“, ако мѣстенето е не по желание на учителя, или „безъ право на пжтни и дневни пари“, ако премѣстването му става по негово желание. Ако учителътъ, който се мѣсти е семеенъ или глава на семейство, което издържа, и мѣстенето става не по негово желание, получава пжтни и дневни пари и за членовѣтъ на семейството си, съгласно чл. 55 отъ закона за държавните служители и чл. 150 отъ прав. б. о. п.

Преговоръ по природознание

Въ § 128 отъ „Програма за народнитѣ основни училища“ е писано: „Времето отъ 8 май до края на учебната година се употребява за общъ преговоръ на изучения презъ цѣлата учебна година материалъ. Задачата на тоя преговоръ е да се приповтори, обобщи и систематизира подъ ръководството на учителя изучения презъ цѣлата учебна година материалъ и да се даде така възможностъ на ученицитѣ, като се отстранятъ подробноститѣ и несъществени части, да вникнатъ по-добре въ учебната материя и да усвоятъ същественото отъ нея. Всички ученици, безъ изключение, трѣбва да взематъ участие въ тоя преговоръ...“

Работата на учителя, въ това отношение прилича на работата на тухларя. И двамата иматъ два съществени момента въ работата си. Тухларятъ копае части пръстъ отъ цѣлото — земята, прави я на калъ, раздѣля я старателно на точно опредѣлени части, суши ги на слънце, пече ги и накрай получава готови, годни за строежъ тухли. Това е първиятъ моментъ. Отъ тѣзи отдѣлни, добре приготвени части, той строи сгради (ново цѣло). Почти същото върши и учителя: отъ цѣлото (живота представя едно жизнено цѣло) презъ годината той изпича въ съзнанието на ученика отдѣлни тухлички, които му трѣбватъ презъ преговора за новъ строежъ. Съществената разлика между предаването презъ годината и преговора е именно тукъ — въ първия случай той строи отдѣлнитѣ части, а при преговора използва стореното за новъ строежъ.

Какво следва отъ всичко това?

Нѣма да се спирамъ и да повтарямъ онова, което вече е доста писано. И то не защото го отхвърлямъ, а за да изнеса само онова, което бихъ прибавилъ.

Преди всичко отъ 8 май не може да се преговаря по природознание. Кога ще учимъ, напр. въ III отд. за житнитѣ растения, фуражнитѣ растения, фасула, тиквата, плѣвелитѣ и нѣкои индустриални растения? Същото е и съ материала отъ IV отд. Ако спазимъ правилника — да ги учимъ до 8 май, ще влѣземъ въ конфликтъ съ основнитѣ истини въ педагогията и обратно. На практика тоя въпросъ е разрешенъ на всѣкъжде, безъ изключение, въ вреда на правилника, т. е. учатъ се нови методически единици и следъ 8. V. А това е много важно и цѣлиятъ преговоръ ще има вече съвсемъ другъ характеръ. Примѣръ: при излетъ *учимъ* (не преговаряме) за житнитѣ растения и плѣвелитѣ. Тогава питаме: защо въ тази нива има повече плѣвели, а въ другата житото е по-хубаво и по-чисто? (отг. защото: 1) възможно е едното семе да не е имало двойно пречистване съ триоръ противъ семена на плѣвелитѣ и съ синъ камъкъ, варъ, пепель, рѣтене и пр. — противъ болеститѣ върху прочистенитѣ зърна, (2) вѣроятно, не е правена подметка, която да излѣже семената на плѣвелитѣ и да задържи влагата и (3) нивата, може би, не е достатъчно торена).

И така, като гледаме сегашното състояние на посевите, ние, преговаряйки ученото през годината, можем да обясним, добре или зле си е гледал работата земеделецът. По тоя начин преговаряме целия материал, учен през есента. Сжитите наблюдения и заключения можем да направим и за овощната и зеленчукова градини.

Съ фуражните, житните и пр. растения можем да свържем опрашването, устройството на цвѣта, ползата от пчелите, вредата от гжсениците и пр.

Можем, наблюдавайки овощни, зеленчукови градини и ниви, да обясним, кое е по-доходно за тая област.

Излизайки на полето, можем да даваме обяснения върху развитието на живота по месеци, т. е. да обясним, че през м. мартъ гората е изглеждала такава, полето такова; въ овощната, цвѣтната и зеленчуковата градини сж се извършвали следните работи, а на полето пъкъ следните...; сетне за м. априль, май и т. н.

Характерното при тоя преговоръ е, че: 1. Ние продължаваме да предаваме новъ материалъ, но въ сжщото време си припомниме за другите моменти от развитието на изучавания обектъ, което се е извършвало през друго време на годината, т. е. и преговаряме. 2. Свързваме изучавания обектъ съ околния животъ, за който сме учили по-рано и проследяваме тяхното едновременно развитие през другото време на годината.

По сжщия начинъ трѣбва да се извърши преговора и въ IV отдѣление.

За организация на новите училища въ Франция

М-иъ Сюкле-Риу.

Нашите класове сж почти винаги голѣми. Разполагаме съ много ограничени помощни срѣдства и пособия. Не можем да се надяваме, че въ скоро време въ всички народни училища броятъ на учениците не ще надминава 30 въ паралелка, че ще разполагаме съ обширни градини и паркове, които биха доставили щастие на децата; не можем сжщо да се надяваме, че класните ни стаи ще бждат снабдени съ покжщина и образователни материали, които биха отговаряли на нашите нужди. Едно нѣщо, обаче, е осжществимо единствено чрезъ волята на възпитателите и то е отъ първостепенно значение: да се преобрази духа на нашата работа, да се преобрази педагогическата организация, методите, пжтищата и да се нагодятъ тѣ къмъ новите възпитателни насоки. Това, което зависи отъ самите възпитатели, то е да осигурятъ триумфа на духа надъ материалните трудности.

Въпрѣки тежката, неудобна и неприветна покжщина на нашите класни стаи, трѣбва преди всичко, да се преобрази нейния видъ съ огледъ на практическите и морални изисквания. Не знамъ дали вие, които сте вече свикнали, си давате смѣтка за ненор-

малния изгледъ, който сегашнитѣ класни стаи иматъ за неосведоменитѣ външни погледи. Азъ нѣма да се нахвърлямъ върху нашитѣ чиновове, които сж строго подредени единъ задъ другъ и които на времето представляваха напредъкъ по отношение на нѣкогашнитѣ пейки безъ облегалo. Това, което е поне толкова удивително, колкото и самитѣ чиновове съ неприветната имъ оригиналностъ, е начина на тѣхната употреба, наложенъ отъ установения редъ. Отъ любовъ къмъ реда и симетрията, отъ уважение къмъ стария порядъкъ, чиноветѣ сж разположени въ редици точно единъ задъ другъ така, че добриятъ, послушниятъ и дисциплиниранъ ученикъ има за всѣкидневенъ хоризонтъ единъ гърбъ и една коса, а нѣкъде въ дълбочината се издига една черна дъска. Ако детето, тласнато отъ нѣкой демонъ, почувствува нужда да види едно лице, да размѣни единъ погледъ, една дума или една усмивка, то трѣбва, противъ правилата на добрата дисциплина, да мръдне на лѣво или на дѣсно, или да се обърне назадъ. „Нашитѣ деца не сж напълно лишени отъ това“, ще кажете вие, „и ако съ това тѣ не причиняватъ нѣкакво неблагоприличие, ние си даваме видъ, че не го забелязваме и го допускаме“. Вие, може би, нѣмате вина, но бихте имали много повече основание, ако позволявахте това, което търпите, ако вашитѣ чиновове бѣха поставени по начинъ, че децата да могатъ да се виждатъ. Това, което отличава новитѣ опитни класове, е че въ тѣхъ нѣма неподвижно и наложено разположение на класната покжщнина. Тя е на разположение на децата, които я подреждатъ тѣй, че да отговаря на тѣхнитѣ нужди и желания. Така децата могатъ да задоволяватъ своя инстинктъ на съобщителностъ и да проявяватъ своитѣ вкусове и практически усѣтъ въ подреждане на покжщнината си; тѣснотата на учебнитѣ помѣщения ги кара понѣкога да развиватъ голѣма съобразителностъ и умение и да проявяватъ усѣтъ къмъ социална дисциплина, а това не е безъ морална стойностъ. Въ деня, когато ще разполагаме съ съответна, нормална покжщнина: масички съ разнообразна форма и голѣмина, столове, канапета и скамейки, видътъ на помѣщението не ще има нищо специфично школско, и децата още при влизането ще се почувствуватъ като у дома си въ семейна срѣда. Другъ единъ елементъ, който би допринесълъ за тая семейна атмосфера, е изчезването на издигнатата командваща учителска катедра, кждето е тронясанъ учительтъ. Както вече казахъ, учительтъ не държи речи и не прави колективни демонстрации. Той нѣма нужда отъ външнитѣ белези на нѣкаква властъ. Децата се отнасятъ постоянно до него: задаватъ му въпроси и му представятъ работитѣ си; той сжщо живѣе срѣдъ ученицитѣ и е на сжщото равнище съ тѣхъ. Подобно на тѣхъ той разполага съ една маса, сжщо като тѣхъ се мѣсти изъ класната стая, споредъ нуждитѣ на децата и възможността му да разглежда. Шкафове, етажерки и скринове, подобно на образователния материалъ въ детското училище, сж на разположение на ученицитѣ.

А какво се обучава въ тѣзи освободени отъ класическия строгъ видъ класни стаи? — Просто туй, което е опредѣлено въ официалнитѣ програми. Тѣзи програми, несъмнено, не сж свър-

шени и не отговарят напълно на днешните наши възпитателни задачи. Много сме ги критикували. Може би, даже сме ги доста клеветили и тяхният грехъ е повече въ неправилното имъ използване и злоупотребата съ тяхъ отколкото въ самото имъ съдържание. Тъй или иначе, до ново официално нареждане, ние не можемъ въ едно опитно училище да насочваме образованието въ насока, която е противна на официалната програма. И това — много по-малко поради административна дисциплина отколкото отъ съзнание за дълга, който имаме да изпълнимъ къмъ децата. Учебниятъ материалъ има една социална санкция, отговаря на единъ изпитъ, за който децата трѣбва да се подготвятъ, за да продължатъ учението си или да се подготвятъ за бъдещата си професия. Ние можемъ да смѣтаме, че обществото е зле наредено и че изпититъ сж абсурдни, но това не ни дава право да не държимъ смѣтка за реалността и да рискуваме да злепоставимъ нашитѣ училища. Не е ли разумно да мислимъ, въпрочемъ, че възпитателното значение на образованието се състои повече въ метода отколкото въ съдържанието му, и че всѣки материалъ е добъръ за развитието на мисълта и критичния духъ, стига възпитателтъ да умѣе да си служи съ него?

Отличителността на опитнитѣ училища се състои повече въ организацията на обучението отколкото въ програмитѣ. Разпредѣлението на учебнитѣ часове е много гъвкаво и промѣнливо, и неговото умѣло нагаждане дава възможностъ да се дозира доста точно растящия дѣлъ на свобода, която се дава на децата въ избора и организацията на личната имъ работа. Напомнямъ, че трудътъ е изключително индивидуаленъ, и това изключва нуждата и — може би — възможността отъ еднаква дневна програма. Изключение отъ това прави обучението по пѣние и физическо възпитание, поради възпитателното значение и приятния видъ, които има колективниятъ характеръ на обучението по тяхъ. За тяхъ има обикновено опредѣлени часове. Извънъ това, учебната работа се извършва подъ знака на дадена свобода, повече или по-малко ограничена — въ зависимостъ отъ детската възраст и темперамента на учителя. Забелязватъ се два главни типа на организация на учебната работа, въ които вие можете да вмѣквате всички варианти и нюанси, които вашето въображение би ви подсказало. Първиятъ се приближава къмъ организацията на детскитѣ училища, където употребата на групова работа дава възможностъ на учителя да направлява детската дейностъ по единъ точенъ начинъ, като се оставя на децата достатъчно време за игри и свободни занимания. Ако въ долния курсъ на първоначалното училище индивидуалната работа обикновено замѣства груповата, остава все пакъ възможностъ да се опредѣли вида и количеството на работата, която ще се извърши въ опредѣлено време. Това време зависи отъ възрастта на децата: на най-малкитѣ може да се предостави единъ минимумъ работа за единъ день, после за една седмица и даже за месецъ. Работитѣ, които се даватъ за по-дълъгъ срокъ, изискватъ отъ детето усилие въ предвиждане и организация, личенъ контролъ на своята собствена дейностъ и на своитѣ

результати, самокритика — възпитателното въздействие на която е от най-благодарните. Разбира се, че минимумът задължителна работа трябва да бъде много грижливо и внимателно разпределян за всяко дете. Не само, че тази работа не бива да надхвърля силите на детето — нѣщо, което би го обезкуражило, но не трябва още тя да изпълва цялото време на учебния ден.

Свободният избор на детето се отнася до реда на различните работи, времето, което е нужно за тях, мястото и употребата на свободното си време, с което то разполага всекидневно за да се отдаде на любими забави. Тукъ значи се очертават два ясно разграничени дѣла: работа — дадена и дозирана от учителя и занимание свободно избрано. Тази организация подхожда особено много за първите учебни години, когато детето трябва да добие необходимата техника за по-нататъшното си развитие, — особено при четенето. Тя напомня много на разпредѣлението на учебните часове въ детските училища — за да могат малките деца да се приспособят лесно към първоначалното училище; тя подготвя детето да умѣе да разполага въ следващите учебни години съ по-голяма свобода. По-късно, когато детето порастне, възможно е вече действително да се премахне определената минимална дневна или седмична работа и да се остави детето напълно господаръ на своята дейност. Областта, въ която тази дейност се извършва, е ограничена, понеже — както вече го казахъ — учебните обекти сж определени от официалната програма.

Но тези граници не сж никакъ тѣсни: каквато и да бъде бързината на работата му, детето винаги намира нови нѣща за изучаване. Освенъ това, то само избира работата, която желае да извърши; то напуска дадена работа само тогава, когато пожелае и не е ограничено отъ никаква заповѣдъ при различните материали, които то започва да разглежда. Тази пълна свобода на детската дейност дава възможност да се правятъ интересни наблюдения и проучвания на всяко дете: върху неговия начинъ на животъ и неговите лични методи на работа, — указания, които ще освѣтлятъ възпитателя и ще направятъ дейността му по-сигурна. Траенето на действителното внимание у децата е много по-голямо отколкото си мислимъ ние. Почти винаги учениците се отдаватъ на една и сжща работа презъ нѣколко часа, а понякога и по нѣколко дни. Известно дете, което започва да чете, не напуска букварчето, което го интересува и за една седмица може да мине повече отъ 23 страници. Тази пълна свобода на детето, която му се дава при избора на вида, реда и траенето на работата, изключва, разбира се, идеята за една строго определена седмична програма. На детето принадлежи да подреди употребата на своето време; само едно единствено колективно правило съществува: да се занимава то винаги полезно, безъ никога да прѣчи на другите. Много възражения могатъ да се направятъ на този либераленъ режимъ, теоретически резерви и принципи възражения — изразяващи страхове, които до сега опитътъ никага не е оправдалъ.

Методътъ, който прави възможни индивидуалния трудъ и свободната дейностъ даже и въ относително голѣмите класове, е

учебната работа съ фишове*). Изготвянето на тѣзи фишове е за учителя дълга деликатна работа. Свободният индивидуален труд кара детската дейност да се прояви въ най-широки размѣри. Въ никакъв случай не бива да се казва на детето онова, което само то може да намѣри, и трѣбва да го поставимъ въ условия, които ще му дадатъ възможностъ за най-много лични открития. Затова, степенуването на упражненията по всѣка материя трѣбва да бѣде грижливо установено. Идеалътъ би билъ да се намѣрятъ серии, тѣй успѣшно нюансирани, че детето да може да добие елементарнитѣ понятия чрезъ размишление и лично издирване, като вмѣшательството на учителя бѣде сведено до нула, понеже негова роля е да контролира резултатитѣ, да посочва грѣшкитѣ, а не да ги поправя, — да достави елементитѣ на диреното обяснение, а не самото обяснение.

По всѣки учебенъ предметъ на децата сж поставени на разположение фишове, които сж приготвени отъ учителя. Тѣзи фишове носятъ означение на проучванията, които предстоятъ да се направятъ, както и упражненията, които трѣбва да се извършатъ. Тѣ сж грижливо нумерирани. Никой нѣма право да прережда тѣзи фишове и да мине на дадено упражнение преди да е извършилъ успѣшно предшестващото го. Понеже предразположенията и способноститѣ на децата сж съвсемъ различни и тѣхното развитие не е еднакво, достатъчно е една серия отъ фишове за всѣки учебенъ предметъ: изключено е две деца, които сж достигнали до една и сжща точка въ своята работа, да пожелаятъ едновременно единъ и сжщи фишъ. Впрочемъ това не би представлявало никакво неудобство, понеже сътрудничеството въ работата е напълно законно. При тази свободна и индивидуална работа ученицитѣ добиватъ духъ на инициатива, на обсъждане, чувство къмъ добросъвестно изпълнено дѣло. Привикнали да правятъ издирвания, както въ конкретния миръ, тѣй и въ тази на книгитѣ, децата се научаватъ да правятъ сходства и сравнения, да съпоставятъ реалния фактъ съ писанието. Да научимъ още отъ училището и чрезъ личенъ опитъ, че това, което е въ книгитѣ, не е безусловно вѣрно, да се освободимъ отъ предразсѣдка на „това което е написано“, — не е ли напредѣкъ на критичния духъ, който бихме желали да видимъ у много наши граждани?

Контролътъ на тази индивидуална и свободна работа трѣбва да бѣде правенъ по особено точенъ и редовенъ начинъ. Говоря за контролъ, а не за оценка. Въ една малка ученическа група, където всѣки работи свободно, се вижда ясно, че всѣки полага най-добри усилия. Еднаквостта въ добрата воля показва, че нееднаквитѣ резултати се дължатъ на различията въ способноститѣ. Защо трѣбва да се подчертаватъ чрезъ оценки и класирвания естествени различия, които ние не бихме могли да отстранимъ? Защо е нужно да отождествяваме заблудата съ провинението, да възбуждаме у едни гордостта, а у други срама за това, което сж, което

*) Отдѣлни листове, на които е обозначено известна задача, въпросъ, тема и пр.

природата им е дала? Контролът на резултатите е прочее съществено различен от бележките и класиранията. Той няма за цел да прави сравнения между индивиди, между способности. Той цели обективността; ограничава се в констатацията на това, което е извършено. Тази система, макар да изисква от учителя известно внимание, е относително проста: всяко дете притежава една таблица, в която са означени изучените учебни материали и редът на фишовите. Всяка извършена работа се отбелязва върху тази таблица. Ученикът може, прочее, да види своя напредък и работата, която му остава още да извърши. Той може да си даде сметка за това, което е извършил в три месеца, шест месеца, една година. Той може също да сравни своята таблица с тази на другарите си и да сяди сам за относителната стойност на своето знание. В някои класове се дава една обща таблица. Всички могат да се справят с нея. Но, констатациите, които поражда един поглед, хвърлен върху нея, имат двойно предимство: преди всичко, те са извършени от самите ученици; те представляват едно усилие на самокритика, на познаване себе си, което е същевременно упражнение в преценка и на воля. След това те никога нямат бруталността, абсолютното и неотмънимо значение на едно класиране (минаване в по-горен клас), което е установено от учителя и обявено публично. Съревнуването не е, прочее, сложено върху завистта, наранената или тържествувачка гордост, но върху положителния и творчески стремеж към увеличаване на своето познание, към това — да се направи повече от туй, което е вече извършено. Този контрол предполага, разбира се, една корекция на работата: под това трябва да се разбира, че всеки труд, всяко издирване е подложено на преглед от страна на учителя, който отбелязва грешките, насочва духа, но разрешава трудностите само тогава, когато очевидно ученикът не успява сам да ги разреши. По начало поправката на дадена работа се извършва винаги в присъствието на самия ученик и с неговото дейно сътрудничество. Разбира се, че когато класът е доста голък, тази важна контролна работа от страна на учителя изисква голяма дейност и самообладание.

Аз няма да се простирам да ви говоря за дисциплината, защото сметам да разгледам с вас въпроса за влиянието на свободата върху образуването на характера. Мога да ви кажа, обаче, че, въпреки липсата на санкции, дисциплината не представлява никаква трудност. Напротив, непринудената и естествена атмосфера придава на случаите на разпрения между децата чисто домашен характер. И тук учителят се вмесва по възможност по-малко, — и то съвсем внимателно — за да остави децата да бждат сами сяди на своето поведение и на това на другите. Той само ги подпомага да сядат справедливо и разумно.

Вървам, че тези няколко указания ви показаха, че е възможно да се осъществи една методична организация на училището, която се различава от традиционната. Без да отричам изцяло тази последната, аз трябва да кажа, че тя не е нагодена към нуждите на новото човечество, напредъкът на което, макар и

бавенъ, вече се чувствува, и което днесъ повече отъ всѣкога има нужда да ускори хода си къмъ освобождение. Тази реформа, — не само на образованието, но и на възпитателнитѣ методи, — е една отъ най-повелителнитѣ нужди на днешния моментъ. На бързия материаленъ прогресъ, отъ който ние се ползуваме днесъ, често сж отдавали всички морални и социални неравновесия, които смушаватъ нашата епоха. И тѣзи, които не се осмѣляватъ да хвърлятъ анатема върху науката и напредъка, който тя поражда, надаватъ викъ за бавността на моралния и интелектуаленъ напредъкъ по отношение на материалния такъвъ. Всички възпитатели трѣбва да се чувствуватъ отговорни за тази бавность. Ако човѣкътъ е още „единъ звѣръ“, ако той е останалъ още дивакъ съ своитѣ действия и нелепъ въ своитѣ сжждения, това е защото не сме могли да го възпитае. Една възпитателна реформа днесъ, наистина, е крайно необходима. Но тя, даже ако е установена съ най-точни закони и съ най-свършени правилници, може да се осжществи само чрезъ волята на учителя. За да водимъ действително детето прогресивно къмъ свободата на мисълта и дейността, за да дадемъ пълно съзнание за неговото достоинство и неговитѣ задължения, необходимо е ние самитѣ — възпитателитѣ — първи да се освободимъ отъ много робски нѣща у насъ. Това сж: нашето професионално честолюбие, което ни кара да вѣрваме, че не е човѣшки възможно да направимъ повече отъ това, което правимъ; навикътъ и традициитѣ, въ които затъва нашата мисълъ; всѣкидневната морална умора, която не ни позволява да видимъ задъ сегашнитѣ трудности, които ограничаватъ нашия хоризонтъ. Ако ние, проникнати отъ съзнанието за важността на нашата роля и за нуждитѣ на нашето време, осжществимъ нашето собствено освобождение, извършимъ нашата собствена реформа, реформата на нашитѣ възпитателни методи, на програмитѣ, на цѣлата организация на обучението би била постигната, защото истинността и цената на общественитѣ институции зависятъ отъ тѣзи, които имъ служатъ.

Отъ фр. Хр. Нейчевъ

Съобщение за курса по музика и психология

Курсътъ ще се състои въ София поради следнитѣ причини:

1. Мнозина отъ учителитѣ сами желаятъ това.
2. Въ София най-лесно ще се организира работата, която ще се извърши отъ страна на ръководителитѣ, особено по музика: тукъ е музикалната академия и всички онѣзи лица, които ще сътрудничатъ съ своята вещина.
3. Въ София е най-лесно да се намѣрятъ легла.

Работата на курса почва на 1 августъ и завършва на 30 августъ т. г.

Курсиститѣ могатъ да използватъ легла въ III м. образцова гимназия — 10 лв. за вечеръ. Леглата иматъ всичко необходимо — чершави и одеала.

Пооробности по курса въ кн. 7 на сп. „Педаг. практика“.

Таксата и др. ще се събиратъ допълнително, но се правятъ усилия да бжде достъпна за учителетѣ. Всичко: Дебъръ, 36 — София.

Пѣсенъ за св. св. Кирилъ и Методия (Кирилъ Христовъ)

Умѣрено

Георги Димитровъ

1) Зе-и-ца якъ ро-да ни съ ро-ди-ла, но
бъ-ше нощъ въ-на-ши-тъ ду-ше ни
бъ-ше ни-на не-ра-зумна си-ла, ко-я-то съ-бо-го зк-да
ру-ши

2) И страшна бѣше нашата държава —
земи широки намъ дарилъ бѣ Богъ;
Но свѣтлий пѣтъ на неговата слава
Не знайше нашиятъ народъ жестокъ.

3) Загриженъ Саваоѣ глава поклати
И благовестъ въ небето възвести,
И Кирилъ и Методия ни прати,
Първоучителитъ ни свѣти.

4) И видѣ Божий свѣтъ и свѣтлината
Съ очитъ свои българския родъ;
Чрезъ свое слово прѣвъ пѣтъ на
душата
Уразумѣ той вѣчния животъ.

5) И заблестъ земя ни ненагледна
И българскиятъ духъ тъй свѣтълъ бѣ,
Че въ него цѣлъ славянски родъ
прогледна
И видѣ прѣвъ пѣтъ Божието небе.

6) И българинъ съ разтворени обая
Моравци, руси, сърби призова —
И даде радостенъ на свойтъ братя
Той правдата въ божествени слова.

Девойки пѣятъ (Славчо Красински)

Умѣрено

Георги Димитровъ

2) И далече в'равнината
вѣятъ стари вѣтрове
пѣсеньта на (Стефанъ) Караджата,
в'равна Добруджа, зове.	4) Тритъ български морета
дишатъ, плискатъ и бучатъ,
и ни носятъ (носятъ) до сърдцето
на родината гласътъ.
3) Дунавъ думитъ повтаря
шушнатъ жълтитъ листа,
в'тихи (в'тихи) слънчеви пожари
грѣятъ тжжнитъ нжця.	5) Тамъ по залѣза свѣтлѣятъ
пѣстри облаци сега,
нѣкжде девойки (пѣсни) пѣятъ
златна българска земя.

Къмъ нашитѣ четци:

Редакцията изказва своята признателностъ къмъ всички, които по единъ или другъ начинъ подкрепиха дѣлото ѝ.

Редакцията ще се стреми да намѣри начинъ за по-широко, по системно и по-результатно общуване съ своитѣ четци. *Като първа стѣпка* въ това отношение е обявения лѣтенъ курсъ по музика, психология и тѣлесно възпитание. Подчертаваме, това е само първа стѣпка.

Редакцията се обръща къмъ своитѣ сътрудници за следното: Да изпратятъ статитѣ си най-късно до края на м. августъ, за да бжде подредена навреме книжка I отъ новата годишнина, която ще излѣзе къмъ 15 септемврий. Тя ще има предимно практиченъ характеръ — упжтвания къмъ първитѣ ни работи по всѣки учебенъ предметъ.

Редакцията ще се стреми въ всѣка книжка да поставя на разглеждане по единъ важенъ образователенъ въпросъ и цѣлиятъ останалъ материалъ да освѣтява тоя въпросъ. За тази целъ не е достатъчна само добрата воля на редакцията — нужно е и ценното участие на сътруднитѣ. Този опитъ направихме и тая година. По тая причина много отъ полученитѣ статии не сме помѣстили. Това ще сторимъ презъ новата учебна година, когато се поставятъ на разглеждане съответнитѣ въпроси.

Умоляватъ се сътруднитѣ да ни прашатъ по-къси статии. Така ще ни се даде възможность да внесемъ по-голѣмо разнообразие.

Въпроситѣ, по които редакцията ще се опита да подбере статии за следната учебна година:

1. Писменитѣ упражнения и свободнитѣ съчинения по бѣлг. езикъ.
2. Техника ли е или творчество образованието?
3. Качествата и дейността на инспектора-ръководителъ.
4. Методиката на рисуването.
5. Методиката на пѣнието.
6. Пасивно или активно се отнася детето изобщо и особено това отъ училищната възраст къмъ свѣта?
7. Кога рефератитѣ, които изнасятъ учителитѣ и участието имъ въ конференции сж наистина полезни?
8. Иматъ ли стойность домашнитѣ работи?
9. Редакцията съ удоволствие би поставила на разглеждане всѣки важенъ въпросъ, който читателитѣ у-ли биха посочили, че ги особено много интересува.

Книжнина

Образователното значение на графическите средства (педагогическа студия) от *Цв. Петковъ*. Издание на Хр. Г. Дановъ, цена 15 лв.

Въ тази си студия г. Цв. Петковъ е разгледалъ следните въпроси: Възможност да се използватъ графическите средства при различните учебни предмети; опити да се използватъ графическите средства на наша почва; основания да се използватъ графическите средства при образованието; кой да изработва графическите средства; кога да се използватъ; съвременната педагогическа мисъл и практика за използването на граф. средства.

Въ книгата сж помѣстени и 19 диаграми, изработени отъ самия авторъ, чрезъ които се показва нагледно, какъ и въ каква насока чрезъ граф. средства трѣбва да се улеснява обучението по различните предмети.

Като се има предвидъ, че при днешното училище липсватъ реални нагледни средства при обучението, а въ много случаи и самитѣ образователни проблеми не подлежатъ на реално онагледяване, то ние препоръчваме употребата на граф. средства при образованието, а сжщо и книгата на г. Петковъ, въ която тѣхното образователно значение е изследвано и изложено съ вещина.

„Слънчеви пѣсни“ отъ Ненчо Савовъ, ул. „Царь Самуилъ“ № 1. София. Стр. 94. Помѣстени сж 45 стихотворения, раздѣлени на 4 отдѣла: Подъ родни небеса, безсмъртници, велики дни и пѣстри цвѣтя. Книгата представя цененъ допълнителенъ материалъ по родинознание, география и история въ първоначалното училище и прогимназията. Ползна е и за утра. Книгата е еднакво интересна и за възрастни и за деца.

Полово възпитание, отъ д-ръ Мигнуъ Вишбрелдъ и д-ръ Ев. Бомъ съ предговоръ отъ г. проф. М. Герасковъ. Цена 35 лв. Доставка Кр. Анчийски, София, ул. Шейново.

Проблеми на детството, Анжело Патри, т. II, цена 25 лв. Доставка: Американската детска градина, София, ул. Гурко, № 36.

Училищенъ успѣхъ и обществена срѣда, Цв. Петковъ, София, Дебъръ, 36. Цена 25 лв.

Тонвортъ — система и принципи за нотна грамотностъ, отъ *Коста Николовъ*, преподавател по музика въ Пловдивския учителски институтъ, цена 35 лв., издание на автора.

Ценни книги за четене. 1. Книгитѣ на г. проф. Мих. Герасковъ: *Теория на възпитанието, Дидактика и Педаг. психология* сж съчинения, които заслужаватъ вниманието на всѣки у-ль отъ основното училище. Основания: 1. Написани сж ясно и достъпно за всѣки буденъ интелигентенъ човѣкъ, особено у-ль. 2. Засѣгатъ почти всички основни образователни въпроси и даватъ по тѣхъ, макаръ и на кратко, чужди мнения. Самиятъ авторъ сжщо се стреми да изясни своето становище. Поради това у-льтъ има възможностъ да съпоставя различните мнения, да ги обсъжда и търси най-правилното имъ решение. 3. Съдържатъ и доста чужди данни, които подбуждатъ у-ля да мисли и търси правилното решение на интересувашитѣ го въпроси.

2. Не по-малко интересни и полезни сж за у-ля книгитѣ на г. проф. Д. Кацаровъ: *Педагогически перспективи и Педагогиката като*

самостоятелна наука, както и неговото списание „Свободно възпитание“.

3. „Колективното въздействие въ процеса на образованието“ — г. проф. Хр. Негенцовъ. Ето една книга, която позволява да се узнае какво е влиянието на групата, на класа върху размъра и качеството на учениковата работа. А ние у-литъ работимъ винаги съ ученици, които сж потопени въ една или друга група.

4. „Новото образование въ новия святъ“ — отъ г. Г. Пирьовъ. Съчинението позволява да се запознае читателътъ съ новитъ придобивки на образованието въ Америка, С. Щ.

5. „Лабораторниятъ методъ“ — отъ г. Хр. Николовъ, единствената книга у насъ, която, макаръ и не напълно, дава най-добре онова, което е характерно за Далтоновъ-плана на Ел. Паркхърстъ.

6. „Какъ да обучаваме активно по аритметика“ — отъ г. П. Теохоровъ. Самото заглавие вече подсказва на читателя нейната цена.

7. Отъ този родъ е и хубавата книга на г. П. х. Сотировъ: „Изкуството да преподаваме смътане-аритметика“, за която дадохме въ списанието цѣла статия, написана възторжено.

8. „Иенскиятъ планъ“ отъ проф. П. Петерсенъ. Тази книга ни разкрива практиката въ новитъ училища, ръководени въ съгласие съ идеитъ на проф. П. Петерсена.

9. Отъ сжщия авторъ е особено ценна книгата му „Възпитанието въ Нова Европа“, преводъ отъ г. д-ръ Б. Шановъ.

10. „Душата на възпитателя“ отъ Г. Кирхенщайнеръ една отлична книга.

11. „Методъ на проектитъ“ отъ проф. Колингсъ. Малка книга, която би трѣбвало да познава всѣки у-ль, който желае да готви чрезъ живота за живота при радостното участие на ученицитъ.

12. Книгитъ „Възпитателъ и възпитаникъ“, „Ученицитъ и книгата“, „Творческо образование“, „Учил. успѣхъ и обществена срѣда“ отъ автора на тѣзи редове, сж написани съ огледъ на нашата образователна действителностъ.

13. Аспарухъ Крайчевъ, учил. инспекторъ — Ямболъ „Отъ теорията за практиката“, цена 20 лв.

Разбира се, има и други ценни книги, които мѣстото не позволява да посочимъ.

Георги Голѣмановъ
 Георги Гиздовъ
 Димитъръ Лазовъ
 Добри Христовъ
 Д-ръ Др. Матеевъ
 „ Никола Станчевъ
 „ Г. Ефремовъ
 „ З. Захариевъ
 „ З. Бочевъ
 „ В. Ив. Неновъ
 Денчо Марчевски
 Д. Тончевъ
 Еленко Георгиевъ
 Живко Симеоновъ
 Илия Енчевъ
 Иванъ Русевъ
 Иванъ Дуйчевъ — асистентъ
 Лиляна Ракитинъ
 Михаилъ Фридмановъ
 Милка Пирикчиева
 Методий Н. Мариновъ
 Д-ръ Ефр. Бѣлдѣдовъ
 Проф. Петъръ Петковъ

Проф. Д. Кацаровъ
 „ П. Цоневъ
 „ М. Герасковъ
 „ Хр. Негенцовъ
 Павелъ Теохаровъ
 Петъръ Продановъ
 Петъръ Петковъ
 Първанъ Заимовъ
 Слави Стефановъ
 Ст. Димитровъ
 Ст. Султановъ
 Стоянъ Сталевъ
 Райна Шарова
 Райна Каменова Бояджиева
 Трайко Симеоновъ
 Хр. Нейчевъ
 Цвѣтко Йончевъ
 Ценко Цвѣтановъ
 Д-ръ Ефр. Бѣлдѣдовъ
 и много други учителки, учители, лѣкари, педагози и общественици.

Списание „Педагогическа практика“, като навлиза въ своята 19-та година, ще продължава да работи за развоя и организацията на цѣлокупното ни основно училище — за детската градина толкова, колкото и за първоначалното училище и прогимназията, безъ да отминава и най-труднитѣ задачи на тѣзи училищни степени. Списание то ще застъпва следнитѣ по-важни страни отъ живота на цѣлокупното основно образование:

1. Психология и педагогия на предучилищната възраст съ огледъ на работата въ детската градина, първоначалното училище и прогимназията.
2. Програма, организация и методи на образованието въ детската градина, първоначалното училище и прогимназията.
3. Организацията на отдѣлението и класа съ огледъ на психологията на ученицитѣ и задачитѣ на основното училище.
4. Психология и педагогия на възпитаницитѣ отъ детската градина, първ. училище и прогимназията.
5. Вещественитѣ условия и основното училище.
6. Психология, подготовка, условия, общественото положение и работа на учителя отъ тритѣ училищни степени на основното училище
7. Училищното настоятелство като условие за успѣха на основното училище.
8. Родители и основно училище.
9. Педагогическата теория и практиката въ основното училище въ свѣтлината на съвременната психология и педагогика.
10. Отъ практиката презъ теорията къмъ живата образователна работа.
11. Училищно законодателство и администрация.
12. Въпроси и отговори.

Иванъ М-ов

с Поповъ

И. Яковлевъ

Деветнадесетата година на списанието почва отъ 15 септемврий 1940. г. и ще завърши на 15 юний 1941. г. Ще се дадатъ 8 книжки, всѣка отъ 3—4 печатни коли, форматъ както до сега.

Годишенъ абонаментъ 80 лв. На настоятели, които запишатъ най-малко 3 абоната се прави 20 % отстъпъ.

Суми изпращайте по чекова смѣтка 5220 на адресъ:

Списание Педагогическа практика

София, Царъ Освободителъ № 8

Уредникъ на списанието: **ЙОРДАНЪ СТОЯНОВЪ**

И осма книжка на сп. Педагогическа практика изпращаме на всички стари абонати, адреситъ на които имаме, и на нѣкои нови адреси. Всички, които желаятъ да получаватъ списанието и на- година, да съобщатъ въ редакцията само адреса си, и списанието ще имъ се изпраща редовно, а за абонамента ще получатъ квитанция по пощата.

Умоляватъ се абонатитъ, които не сж платили абонамента си, или които отложиха плащането, да се издѣлжатъ веднага. Нека не забравятъ, че издаване на списание днесъ е подвигъ. Редовното издѣлжаване ще даде възможность на редакцията да осществи и други просвѣтни инициативи, които ще сж отъ голѣма полза за абонатитъ.